

Óbuda közigazgatásának húsz éve.

(1746—1766)

Általánosan ismert történeti tény, hogy a Pestet, Budát és Óbudát egy törvényhatósággá, Budapest fővárossá egyesítő 1872: XXXVI. t.-c. megalkotásáig önálló életet élt Pest, Buda és Óbuda. A három város multjának föltárásával számos tanulmány többféle szempontból foglalkozik, mégis azt lehet mondani, hogy míg Pest és Buda multja egész terjedelmében foglalkoztatta a kutatókat, addig Óbuda multjából inkább a középkori, és pedig elsősorban a koraközépkori események keltették föl a kutatók érdeklődését. Tagadhatatlan, hogy Óbuda, a legendás *Sicambria*,¹⁾ a hajdani *Attila városa*,²⁾ a *királynő városa*,³⁾ a török megszállás idején a *budai basák nyaralókertje*⁴⁾ az újkorra vesztett hagyományainak erejéből, ezzel szemben Pest és Buda az újkorban is megtartotta, sőt növelte előkelő közjogi helyzetét és gazdasági jelentőségét.

Óbuda a királyság első századaiban egyike volt legjelentősebb városainknak. Erre mutat magának a prépostságnak felállítása is. A XIV. század közepétől királynéi város fejlődésének útjába politikai akadály — éppen a királynék pártfogása következtében — nem gördülhetett. És bár gazdasági jelentőség tekintetében Pestet és Budát sem akkor, sem azóta el nem érte, a királynék egyrészt kiváltságos jogállást biztosítottak számára, másrészt az ugyancsak általuk, valamint a prépostság és káptalan által ott létesített intézmények és épületek városi jelleget adtak neki.⁵⁾

A hódító török uralom szokásos érzéketlenségével dűlja föl a város életét és semmisíti meg intézményeit. A háborús idők, az oszmán uralom berendezkedése tetemesen csökkentik az őslakos magyarság lélekszámát. Hozzájárul a magyar lakosság századokra kiható megfogyatkozásához Pálffy Miklós stratégiai elképzelése is. Ő ugyanis Buda visszavétele érdekében el akarta a várost szigetelni, környékét elpusztítani és a magyar lakosságot a meg nem szállt magyar területre telepíteni. Elgondolása már 1595-ben arra vezetett, hogy Óbuda környékének magyar lakossága nagy részben lopva távozott.⁶⁾

Az intézményeiből kiforgatott, magyar lakosságában megfogyatkozott város a török idők múltán új életet kezd. Jogi helyzetében még a török megszállás idején mélyreható változás következik be. Óbudát ugyanis 1659-ben⁷⁾ I. Lipót adományaképen a Zichy-család szerzi meg az úgynevezett komáromi várbirtok testeként.⁸⁾ A felszabadulás után pedig ténylegesen is

a Zichy-uradalmak központja lesz egészen a XVIII. század második feléig, amikor — 1766-ban — osztozik a kamara-birtokok sorsában.

Óbudát a török uralom után a megmaradt magyarság, földesurainak, a Zichyeknek jogalapot adó kiváltságaival mezővárosként szervezi újjá. Reánk maradt a városnak még a XVII. század végéről származó pecsétje, amelynek köriratában olvashatjuk: »ÓBUDA VÁROSSA PECSÉTI 1697.« Dr. Toldi László, Budapest székesőváros volt főlevéltárnoka írja e pecsétről, hogy a körirat magyar szövegezése jellemző az Óbudán felébredt magyar szellemre. Az egykorú pesti és budai pecsétek körirata német s legjobb esetben latin.⁹⁾

Más források is arról tanuskodnak, hogy a török uralom alól felzabadult Óbudát mint várost a megmaradt magyar lakosság képviselte és szervezte újjá. Még 1699 szeptember 1-én történt, hogy a város bizonyos Krempel Tóbiástól vett egy dunai malmot. A malom kifizetése körül később perre került a sor Óbuda és Krempel Tóbiás örökösei között. 1735-ben, a per megyei tárgyalásán¹⁰⁾ Molnár István hetvenöt esztendőös óbudai lakos tanuvallomásában előadta, hogy néhai Nemes György, akkora óbudai bíró vette meg néhai Krempel Tóbiástól a malmot ötödfélszáz forintot, a kuruc háborúk idején. A malom az öreg Dunán állott, a vízi-városi kapunak az irányában, ahol a tanuvallomás idejében is budai malmok őrltek. A vétel *Óbuda városa* számára történt, de a város a tanu szerint mitsem tudott róla. Nemes György bíró maga mellé vevén négy embert, Zsigmond Istvánt, Mészáros Györgyöt, Lendvai Istvánt és Ecsy Jánost, a városiaknak tudta nélkül vette meg a malmot, készpénz helyett a tizenkét esküdt aláírásával ellátott és a város nevében adott adóslevéllel. Bár az említett tizenkét esküdtből csak tíznek az aláírása szerepel az adóslevélen, ez a tíz név is eléggé tanuskodik az újjáalakult város vezetőségének magyar nemzetisége mellett. Nemes György bíró, Zsigmond István, Madarasi Gergely, Szócs Mihály, Polyányi György, Mészáros György, Lendvai István, Molnár István, Pap János, Tatai Mihály esküdtek nevei nem szorulnak bővebb elemzésre.¹¹⁾

Azok a földesúri kiváltságok, amelyeknek alapján Óbuda várossá fejlődése felé az út nyitva volt, nem egyedülállók a török-vész utáni időkben. A munkáskéz hiánya egyebütt is arra kényszeríti nagybirtokos földesurainkat, hogy a nagyobb telepek népességének erősödésére kedvezményeket biztosítsanak.¹²⁾ Az 1492: XLVII. t.-c. — mely a mezővárosoknak vagy földesúri városoknak nevezett nagyobb telepek lakosságára is kirója a kilenced fizetését és ezáltal a városfejlesztő népesség erősödésének gátat vet — már a múlté. Az Óbudán megmaradt magyarság is bizonyára a földesúr gazdasági érzékéből fakadó kiváltságok alapján szervezheti újjá városát és a hagyományok hatóerejének csak másodrendű szerep jut. A gazdasági érdek azonban, mely az egyik oldalon a magyarságnak kiváltságokat adott, a másik oldalon áldozatokat kívánt tőle. Az uradalom szervezésekor látnia kellett a földesúrnak, hogy az Óbuda határában elterülő földek és a város környékének lankás lejtői sokkal több gazdasági érték kihasználásával kecsgettettek, mint amennyit a városka meggyérült magyar lakossága azokból termelni tudott volna. Telepítésre kellett tehát a földesúrnak gondolnia, ha nem akarta, hogy éppen uradalmainak központ-

jában számottevő értékek heverjenek parlagon és negyedannyi porta fizesse számára szolgáltatásait, mint amennyit a mezőváros falai közé befogadni nagyobb terjeszkedés nélkül is képes volt. A kérdést magyar telepésekkel megoldani a török-vész utáni körülmények között még abban az esetben sem tudta volna, ha az 1514. évi jobbágyháború megtorló következményei nem csökkentik a jobbágság különféle szabadságait egyetlen, teljes szabadsághiányra.¹³⁾ Ilyenformán — az akkori szokásnak megfelelően — a telepítést külső országbeliekkel, nevezetesen németekkel kellett megoldania. A telepítés meg is történik és a XVIII. század közepére Óbuda lakosságának háromnegyed része már német.

A német telepések beköltözése Óbuda városi jogállásában hátrányos változást nem idézett elő. Magával a lakossággal, a város közönségével (Gemeinde) a földesúr, gróf Zichy Miklós, még 1738-ban bérleti szerződést (contractus arendatitius) köt,¹⁴⁾ amelyben pontosan körvonalazzák egyrészt a lakosság kötelezettségeit, szolgáltatásainak mértékét és mikéntjét, másrészt a földesúr részéről adandó kiváltságokat. Ezek a kiváltságok magukban véve a lakosok (Mitnachbar, Nachbarschaft) személyes jogállását érintik és csak ezeken keresztül a városét. A városra vonatkozólag gróf Zichy Miklós külön intézkedik, az úgynevezett *Instructioban*, amelyet 1746 január elsején írt alá. Belőle határozhatjuk meg a XVIII. század közepére vonatkozólag Óbuda városi jogállását.

Létrejöttének indítékaira részben az óbudai állapotok, részben gróf Zichy Miklós személyes körülményei világítanak rá. A telepítéskor Óbudára költözött németiség a város hagyományait és természetesen saját érdekeit is féltve őrző magyar lakosságra talált. Ez a magyarság, mely a felszabadulás után magyar bíróval és magyar tanáccsal az élén indítja el a város életét, a jog és méltányosság szerint nem zárhatta ki a város vezetéséből a többségben letelepedett németajkú jövevényeket. Talán éppen hagyományait és jogait féltve, bizonyára nem hallgatta el bírálatait és véleményét a telepesekből kikerült városi vezetőkkel szemben. De maguk a vendégek sem kerültek egy községből, esetleg egy városból Óbudára és ki többet, ki kevesebbet várt el a honfitársaikból lett városi tanácsnokoktól és bírótól. Az egy községbeliek bizonyára nem dobtak követ a közülük kikerült városi eljáróra, míg mással szemben aligha fukarkodtak a bírálat. Maga a tanács is, időnkint változván, tagjainak választásakor több torzszalkodásra szolgáltatathatott okot. A jogtalan, vagy annak érzett mellőzés akkor is televénye volt az egyenlenségnek. Amíg a sokszor oktan és egyéni szempontból fakadó bírálat a városi vezetők tekintélyének megrendüléséhez vezetett, addig a kicsinyes személyi sérelmekből eredő egyenlenség kerékkötője volt a fejlődést biztosító városi ügyvitelnek.

Maga Zichy Miklós közvetlenül jól láthatta a bajok forrásait. Magas kitüntetései ellenére visszavonulva élt feleségével, gróf Berényi Erzsébettel uradalmainak központjában, Óbudán. Birtokainak vezetését nem bízta teljességgel szolgálai kezekre.¹⁵⁾ Akár saját tapasztalatainak vontá le tanulságait, akár jól megválasztott tanácsadóinak jelentéseire hallgatott, nem mulaszthatta el, hogy a város életének káros csökkenéseit közvetlen beavatkozással le ne nyesse és az egészséges fejlődésre utat ne mutasson. Így született meg az *Instructio*, amely a közösségnek a földesúrral szemben

tanúsítandó magatartására hasznos utasításokat tartalmaz, de felölelve a városi szervezet és városi ügyvitel minden lényeges kérdését, a város fejlődését is hathatósan előmozdítja.

A földesúri rendelkezések futólagos vizsgálatánál első pillanatra az angol közigazgatási állapotok kínálnak összehasonlításul. A XVIII. századi angol városi és falusi községek önkormányzata ugyanis a földesúri beavatkozások következtében elsorvad, és az önkormányzatok feladatait és hatáskörét a grófságok békebírái veszik át.¹⁶⁾ Az Instructio rendelkezéseinek mélyebb vizsgálatánál azonban csakhamar kitűnik, hogy Óbuda esetében a Zichy-féle beavatkozás éppen az önkormányzat előnyére szolgált. Lényegében ugyanis két alapvető rendelkezést tartalmaz. Az egyik szerint a földesúr teljes egészében a városra bízta a közigazgatás ellátását, kivéve a telekkönyvi ügyeket, amelyeket mint a föld ura, közvetlen intézkedése és ellenőrzése alá rendel és külön hivatalt létesít számukra (Grund Buch), urasági alkalmazásban lévő tisztviselőkkel (Grundverwalter, Bergmeister). A maga számára mindössze felügyeleti jogokat biztosít, amelyeknek gyakorlására inkább gazdasági természetű ügyeknél, tehát pl. a város számadásainak felülvizsgálásánál kerül sor.

A városi közigazgatásnak és önkormányzatnak ilyenfajta támogatásával a XIII. század derekán és a XIV. században kialakuló földesúri városainknál találkozunk. A földesurak ugyanis kiváltságok adományozásával lehetővé tették a jobbágyság és a nemesség között egy közbenső népréteg kialakulását és az életerős községek várossá fejlődését.

De még határozottabban ide mutat az Instructio másik alapvető rendelkezése, mely szerint a kisebb jelentőségű ügyekben elsőfokú igazgatszolgáltatási jogokat ruház át a földesúr a bíróra és a tanácsra és ezek ítélete ellen föllebezési fórumként az uraságot, illetőleg az általa kijelölt úriszéket teszi meg. Ez már kétségtelenül a késő-középkori földesúri város sajátja. Éppen ezért a XVIII. század közepén, az Instructio alapján kialakuló Óbuda városát célszerűbb mezőváros helyett a történelmi hagyományokhoz közelebb álló *földesúri városnak* nevezni.

*

Az óbudai városigazgatásnak az a húsz éve, amelyet az Instructio kibocsátása (1746) és Óbudának koronauradalommá válása (1766) határol, egységes egésznek tekinthető. Az ezen időben lefolyt közigazgatási cselekményeket ugyanis a földesúri szabályzat rendelkezései jellemzik. Merültek fel ugyan olyan jogesetek is, amelyekre vonatkozólag az Instructio nem tartalmaz rendelkezéseket, de a város vezetői ezeket is a szabályzat szellemében oldották meg. A város levéltárának reánk maradt iratai között nincsen nyoma annak, hogy a város az urasággal ellentétbe került volna.

Maga az Instructio öt félvéből áll.¹⁷⁾ A gondosan összefűzött lapokon címként ezt olvashatjuk: »Instruction über die Gemeinde zu Alt-Ofen.« Teljes címe: »Instruction nach welcher sich zu richten hat Richter, Rath und Gemeinde zu Alt-Ofen.« Harmincnyolc pontot foglal magában, és az egyes pontok tartalma kiterjed a városi közigazgatás, a közösségi élet, valamint a város és a földesúr viszonyának minden lényeges kérdésére.

11. Tanulmányok Budapest múltjából. IX.

Az első pont elé Zichy Miklós rövid bevezetőt írt, amelyben mindenekelőtt a rend jelentőségére hívja föl a város figyelmét. Ez minden dolognak a lelke. Ő maga is azért adja e szabályzatot, hogy rendet teremtsen. A közösségi élet rendjének általános követelményei vannak. Öregbedjék a szeretet egymás között, ne hiányozzék a tisztelet sohasem a város vezetőivel szemben. Minden körülmények között érvényesüljön a jog és a méltányosság. Ugyanakkor azonban tartsák szem előtt a földesúrnak kijáró hűséget és meg ne feledkezzenek kötelezettségeikről a város urával szemben.

A közigazgatás élén a városi tanács fejeként a *bíró* áll. Évenként választja a tanács a tizenkét esküdt közül. Hogy pedig a választás mind a magyar, mind a német lakosság körében osztatlan megelégedést keltsen, a szabályzat úgy rendelkezik, hogy minden egymás után következő két esztendőben német nemzetiségű és minden arra következő harmadik esztendőben magyar nemzetiségű bírót kell a tanácsnak választania.¹⁸⁾

Különös, hogy a tanácsülési jegyzőkönyv — az óbudai közigazgatás *Gerichtsprothocoll*-nak nevezi — nem jegyzi fel következetesen a tisztújításokat és így a bíróválasztásokat sem. Mindössze az 1747. évi, az 1751. évi és az 1766. évi bíróválasztást találjuk meg benne. Ezek közül azonban az 1751. május 15-én megejtett bíróválasztás csak mint az 1751. év elején megválasztott bíró hirtelen betegsége miatt eszközölt pótválasztás került be a jegyzőkönyvbe. Limbruner János helyettesítésével az uraság Genski Simont bízta meg arra az időre, amíg Limbruner állapotában javulás áll be. A beteg bíró felépülését másfél hónapig hasztalan várják, míg végül is május 15-én kénytelenek új választást eszközölni. A választáson megjelenik Bencsovics Márton is, az uraság udvarbírája (Hofrichter), és a tanács Genski Simon eddigi helyettes bírót választja meg a város bírájává.¹⁹⁾

Az 1747. évi tisztújításról a tanácsülési jegyzőkönyvben reánk maradt feljegyzés híven mutatja, hogy az *Instructio*-nak bíróválasztásra vonatkozó rendelkezéseit megtartották. Január 10-én megy végbe a választás, amelyen az 1746-ban volt bírót, Genski Simont választják meg ismét bírónak. A választás jegyzőkönyvi bejegyzésénél hangsúlyozzák, hogy az uraság szabad bíróválasztást adott a városnak (*fraie Richter Wahl*).²⁰⁾

A reánk maradt számadási könyvekből és egyéb iratokból összeállíthatjuk az óbudai bírák sorát. Kitűnik ezekből, hogy Genski Simon 1747-ben, sőt 1746-ban nem először viseli a bírói tiszteletet. Elődje, Szegetha Tamás egy egész évtizeden át, 1733—1743-ig ült a bírói székben. Ő maga mondja el a Szent Péter és Pál apostolok tiszteletére épített óbudai plébániatemplom számadásának bevezetőjében, hogy 1743 augusztus 16-án választják őt bírónak a boldogult Szegetha Tamás utódjaként és 1744-ben ismét őt erősítik meg az előző évben viselt bírói tisztségében.²¹⁾

A rendelkezésünkre álló források alapján az óbudai bírák sorát 1746—1766 között a következőkben állapíthatjuk meg:

1746. évben	Genski Simon
1747.	«	Genski Simon
1748.	«	Peckhl Sebestyén
1749.	«	Peckhl Sebestyén

1750.	«	Genski Simon
	«	III. 31-ig	Limbruner János
1751.	«	IV. 1-től	Genski Simon (helyettes)
	«	V. 15-től	Genski Simon (megválasztott)
1752.	«	Genski Simon
1753.	«	Merkovics Gergely
1754.	«	Genski Simon
1755.	«	Genski Simon
1756.	«	Schwartz Jakab
1757.	«	Ziegler Károly
1758.	«	Ziegler Károly
1759.	«	Merkovics Gergely
1760.	«	Genski Simon
1761.	«	Ziegler Károly
1762.	«	Merkovics Gergely
1763.	«	Seyrer János Mihály
1764.	«	Seyrer János Mihály
1765.	«	Merkovics Gergely
1766.	«	Ziegler Károly

Az Instructio rendelkezése szerint minden harmadik esztendőben magyar nemzetiségű bírót kellett volna a városnak választania. Ezzel szemben azt tapasztaljuk, hogy az 1746-ban megválasztott Genski Simon után következő harmadik bíró 1749-ben ugyanaz a Peckhl Sebestyén, akit 1748-ban német nemzetiségűként választanak meg bíróvá. A bíróválasztásra vonatkozó nemzetiségi rendelkezések tulajdonképpen csak 1753-ban érvényesülnek, amikor Merkovics Gergely személyében magyar nemzetiségű bírót választanak. Figyelemreméltó, hogy 1756-ban Schwartz Jakabot választják meg magyar részről bírónak, akit a neve után német nemzetiségűnek kellene tartanunk. Hogy azonban valóban magyar részről választották őt bíróvá, arra nézve nem hagy kétséget az 1756. évi tanácsülési jegyzőkönyv első lapja, amelyen ezt a körülményt kifejezetten feltüntetik.²²⁾

Schwartz Jakab bíróvá választásával kapcsolatban nem volna helytálló arra következtetni, hogy a magyarok között nem találtak alkalmas személyt a tisztség betöltésére. Az óbudai magyarok javarésze azonban protestáns volt. Számukra pedig — a Carolina resolutio egyik leg súlyosabb rendelkezése értelmében — a közhivatali, bírói állások kapui zárva voltak, hacsak a dekretális esküt nem vállalták. Hithű protestánsok az esküt nem tették le, aminek következtében a közhivatalokból tényleg kizárattak.²³⁾ Schwartz Jakab mindenesetre jól beszélt magyarul, amint a városi vezetők közül többen is értették az őslakosság nyelvét. Feltehetőleg családi kapcsolatai is szorosabb szálakkal fűzték őt az óbudai magyar közösséghez. Kár, hogy erre nézve közelebbi adatok nem állanak rendelkezésre. Mindenesetre valamilyen közvetlen kapcsolatának kellett lennie a magyarokkal, aminek következtében a magyarság őt magáénak tekintette, mert csak így volt lehetséges, hogy a még életben lévő, sőt a későbbi években éppúgy, mint az előzőekben bírói tisztet viselt Merkovics Gergely mellőzésével őt választották meg bíróvá.

A bírák sorából messze kimagaslik Genski Simon alakja. Ő sem, valamint a többi óbudai bíró sem hivatásos közigazgatási ember. Tisztes polgári foglalkozását tekintve mészárosmester. E mellett földjei és szőlei vannak, amelyeken gazdálkodik. Hat élő gyermek atyja. Bírói működését osztatlan bizalom kíséri mind a város, mind az uraság részéről. Élénk bizonyosság erre maga az a tény, hogy 1746 és 1766 között nem kevesebb mint nyolc ízben ül a bírói székben. Ha ehhez hozzászámítjuk az 1746 előtti éveket, Genski Simon tizenegy esztendeig állt az óbudai közigazgatás élén. Sokat dolgozik a város érdekében. Az első években ő maga vezeti sajátkezűleg a tanácsülési jegyzőkönyvet is. Bizonyítja ezt kezevonásának azonossága mellett az olyan természetű bejegyzés is, aminőt pl. 1746 március 22-én tett a tanácsülési jegyzőkönyvbe. Itt ugyanis első személyben és magát nevével nevezve írja, hogy a tanácsot összehívatta.²⁴⁾ Bírói működésében igazságos és emberséges. Hű őrizője a város javainak, nem egyszer kölcsönökkel segíti ki a város gazdaságának kátyúba jutott szekerét. Egyházának tevékeny fia, akinek nem csekély része van a Szent Péter és Pálról elnevezett plébániatemplom felépítésében. Ennek számadásai az ő kezevonását őrzik. 1758 július 16-án készíti el végrendeletét, amelyet azonban 1759-ben kiegészíteni kénytelen. Ebben az évben születik ugyanis hatodik és egyben utolsó gyermeke, György János. A gondos családfő nem hagyja ki földi javainak elosztásából újszülött gyermekét. Józan és szorgalmas életében tetemes vagyonra tesz szert. Hat gyermeke mindegyikére 400—400 forint készpénzt hagyományoz az ingatlanokon felül. Munkájának és értékének ő maga tudatában van. Végrendeletét nem hitelesített tanúkkal. Zárószavaiban egyszerűen megtiltja, hogy utolsó akaratával bárki is ellenkezzék.²⁵⁾ Végrendeletét 1760 október 21-én hirdették ki, tehát Genski Simon ebben az időpontban már nem élt.

Óbuda városát mint hatóságot a bíró és a tanács együttesen képviselte. Erre mutat az *Instructio* minden egyes pontja, amelyben jogokat ruház a városra, illetőleg köteleességeket ír elő számára. Ilyen esetekben mindig a *Richter und Rath, Richter und Geschworne* kifejezéseket használja. Ugyanilyen záradékokkal találkozunk a város hivatalos iratain, rendelkezésein, ítéletein, valahányszor mint hatóság tesz közzé valamit. A bíró feladatköre tehát hatósági tekintetben egybevág a tanácséval, amelynek fejeként működik. Mint a földesúri város első polgára és mint a városi hatóság feje azonban fokozottabb felelősséggel látta el tisztét. A nem hatósági ügyekben, elsősorban a város gazdasági vonatkozású kérdéseiben, a bíró szava súlyosan esett a latba. Számára külön rendelkezési alapot biztosítottak, amelyről a városi számadástól függetlenül külön számadást vezetett. Az óbudai egyház ügyeit intéző szűkebb bizottságban éppúgy vezető szerepet töltött be, mint a földesúrral, vagy a földesúr megbízottaival való tárgyalásokban. Atyja volt a városnak e tisztség minden felelősségével és gondjával.

Kötelezettségeivel szemben bizonyos anyagi és erkölcsi ellenszolgáltatásokat élvezett a bíró a város részéről. Erkölcsi tekintetben mindenképp köteles tiszteletet és tekintélyének megbecsülését biztosította számára a lakosság, ami egyúttal elengedhetetlen feltétele volt a városi ügyek sikeres vitelésének. Tudatában volt ennek az *Instructio* szerzője is, mert a 7. pontban lelkére köti a lakosoknak, hogy a város tisztviselőit, elsősorban

a bírót és a tanácsot köteles tisztelettel vegye körül.²⁶⁾ Ismerje el a bíró és a tanács hatalmát, parancsainak, rendelkezéseinek engedelmességedjék. Ha pedig akadna valaki, aki az uraság ezen rendelkezését semmibe venné, az uraság tudtával és egyetértő akarásával szabjon ki rá a bíró és a tanács 30—50, sőt 100 botot. És ha ezek után sem térne a javulás útjára a csöknyös rendbontó, úzzék ki a városból. Kisebb mérvű engedetlenség büntetésére hatalma van a bírónak és a tanácsnak az uraság tudta nélkül is. Ebben az esetben a büntetés megállapítását az *Instructio* a bíró és a tanács legjobb belátására bízta.

Bár a bíró nem hivatásos közigazgatási ember, mégis a város ügyeinek vitele nem csekély időt köt le magánéletéből, amit valamivel kárpótolni kellett. 1746—1763 között évi harminc, majd ötven forint, 1763-tól pedig évi hatvan forint fizetést biztosítottak a bírónak. Ez a fizetésemelés természetesen a földesúr tudtával és beleegyezésével történt. Kiviláglik a dolog Jeszenovszky Sámuel teljhatalmú földesúri biztosnak a városhoz intézett leveléből, mely 1762 december 6-án kelt: »Kedves Bírák Uraimék! Kientek instantiáját tegnap praesentálván Méltóságos Groffné nagy jó Kegyelmes Asszonyunk eő Excellentiájának, arra méltóztatott resolválni, hogy e jövő új esztendő naptul fogvást legyen fizetése az feő bírónak frni 60 ; minden tanácsbeli eskütnék f 20 és ezek a város cassájából fizetessenek ; itten rekesztett kegyes resolutio szerént, mellyet az notarius németre is fordicsa, és mindkettőt megtarcsa, hogy e jövő új esztendő naphoz, midön tudniillik bírónak electiója és magistratusnak restaurációja lészen, convocálandó egész községnek lehessen publicálni . . .«²⁷⁾ Természetesen részesült a bíró azokban az eljárási költségekben is, amelyeket az egyes bizottságok élveztek, és amelyekben a bíró is résztvett. Így pl. Bauer István hagyatéki irataiban találunk olyan kiadási tételt,²⁸⁾ amelyben ház- és szőlőbecslésért 4 frt 50 dénárt, különböző bizottsági és törvényszéki eljárási díjak fejében pedig 10 forintot számít fel a város.²⁹⁾ De részesült a bíró az ügynevezett panaszbeadványi illetékekben is, amelyre vonatkozólag az *Instructio* 15. pontja rendelkezik. E szerint a bíró és a tanács napjának nagy részét lekötik a város dolgai. Saját gazdaságuk gondozására alig marad idő. Némi segítségül és fáradozásaik megjutalmazásául úgy intézkedik a földesúr, hogy minden egyes beadvány után panaszbeadványi illetéket szedhessenek. És pedig az alapos panasz benyújtása esetén 20 dénárt (Klaggeld), hamis és okatlan vádaskodás esetén pedig 1 forintot (Strafgeld) kellett a panasz benyújtójának fizetnie. Az ilyen módon befolyt összeg egyedül a tanács rendelkezésére állott.³⁰⁾

Mindent egybevetve 1763 után az óbudai bíró fizetése alig haladhatta meg az évi 85—90 forintot, ami a budai polgármester évi 600 forintnyi fizetése mellé állítva még abban az esetben is eltörpül, ha figyelembe vesszük, hogy az óbudai bírónak nem ez a fizetés volt az egyetlen megélhetési forrása.

A bíróval együtt elsőrendű szerepe volt a város közigazgatásában a tanácsnak. Tagjai 1746 előtt időnkint változtak, ami nem gyakorolt jó hatást a városi ügyek egyetértő vitelére. Kiténik ez mindjárt az *Instructio* első pontjából, amely az állandó tanács felállítása felől rendelkezik. Azt mondja ebben Zichy Miklós, hogy amióta földesúri jogokat gyakorol

Óbudán, gyakran volt alkalma tapasztalni, hogy nincsen egyetértés a tanács és a város közönsége között. Ennek főokát a tanácsstagok gyakori változásában látja. Innen ered, hogy a tanács tekintélye és tisztelete megfogyatkozott, rendeleteinek ereje pedig meggyengült. Éppen ezért elrendeli az *állandó tanács* felállítását (einen stets währenden Raath), melyet hatékonyabb rendelkező erővel ruház fel.

Az állandó tanács tagjai a bíró, az esküdtek, a jegyző, egy magyar és egy német nemzetiségű kisbíró. Az esküdtek számáról és nemzetiségi arányáról az Instructio harmadik pontjában úgy rendelkezik, hogy tizenkét esküdtet válasszanak. Minthogy pedig a német nemzetiségű lakosság számaránya meghaladja a magyarokét, ennek az aránynak megfelelően nyolc német és négy magyar nemzetiségű esküdtet küldjön a lakosság a tanácsba.

Minthogy a tisztújításokat a tanácsülési jegyzőkönyv csak nagyon ritkán és ezekben az esetekben is csak egyes részleteiben örökölte meg, a tizenkét esküdt pontos névjegyzékének összeállításához csak az 1753—1758., 1760—1762. és 1766. évekre szolgáltatók egyéb források kielégítő adatot. Kiténik ezekből, hogy magyar részről — a bírói tisztelet is több ízben viselt — Merkovics Gergely, továbbá Kiss Mihály és Novák Mihály foglaltak helyet az esküdtek sorában. Az óbudai polgárok közül az 1746—1766. évek között több-kevesebb évig esküdtek voltak:

Dorsch Jeromos	Lambeckh Ferenc	Schwartz Jakab
Friedrich János	Limberger István	Seyrer János Mihály
Genski Simon	Merkovics Gergely	Singer Krisztián
Jakoschitz József	Novák Mihály	Taflinger Mátyás
Kiss Mihály	Peckhl Sebestyén	Vogl Ignác
Kühdreiber Ádám	Saller János	Wagner János
Watzner János	Ziegler Károly	

Az állandó tanács felállítása óta az esküdti tisztség egész életre szól, és a tanácsból való kizárás, mely valami súlyosabb természetű vétség vagy mulasztás következménye lett volna, 1746—1766. között nem fordult elő. Legalább is a tanácsülési jegyzőkönyv, vagy a rendelkezésünkre álló egyéb források nem említenek ilyen esetet. Az Instructio mindenesetre tartalmaz rendelkezéseket arra az esetre, ha akár az említett kizárás, akár valamelyik tanácsstag elhalálása folytán a tanácsstagok létszáma hiányossá válnék. Ilyen esetben köteles a tanács az elhalálásról vagy kizárásról a földesurat azonnal értesíteni. Az uraság azután három személyt jelöl majd, akiknek egyikével a hiányzó tanácsstag helyét választás útján tölti be a város.³¹⁾

A tanácstagság, illetőleg az esküdti tisztség megszűnésének ezek szerint két oka lenne: egyrészt valamilyen, az esküdti tiszttel össze nem egyeztethető vétkesség, másrészt a halálozás. Ismerünk azonban az óbudai közigazgatás múltjából olyan esetet, amikor a tanácstagság, illetőleg az esküdti tisztség megszűnése egy harmadik okra vezethető vissza. Taflinger Mátyás, akit 1747 január 10-én választanak meg esküdtnek, 1759-ben már nem és az utána következő évek egyikében sem szerepel

az iratokban többé esküdtként. Viszont 1759-ben ő lesz a város adószedője, pénzügyeinek nyilvántartója, számvevője (Einnehmer). Nem lehet kétséges, hogy a pénzügyek felelős intézője, aki számadással tartozott a tanácsnak, mint esküdt és tanácsstag nem szerepelhetett többé a tanácsban. Megerősíti ezt a feltevésünket Limberger István esküdtként történő említése 1760-ban, akinek a neve egészen új és addig ismeretlen az esküdtek között. Következésképpen feltehető, hogy ő volthivatva pótolni Taflinger Mátyás esküdti helyét.³²⁾

Az Instructio esküdtválasztásra vonatkozó rendelkezése, mely szerint az uraság által ajánlott három személy közül választás útján tölti be a tanács a megürült esküdti széket, 1761-ben szintén módosul. A tanácsülési jegyzőkönyv 1761 január 31-i feljegyzése említi első ízben az úgynevezett *külső tanácsot* (ausserer Rath). Felsorol itt a jegyzőkönyv huszonnégy férfit, majd azt mondja, hogy belőlük kell a külső tanácsot megalakítani. Tanácstagságuk egész életre szól, és a belső tanács valamely tagjának elhalálozásával megürült helyet a huszonnégy külső tanácsbeli valamelyikével kell betölteni.³³⁾

A hatósági jogokat együttesen gyakorló felelős városi vezetőknek, tehát a bírónak és a tanácsnak feladatai részben közigazgatásiai, részben igazságszolgáltatásiai. Mielőtt az Instructio e két feladatkör bármelyikét is közelebbről meghatározná, általánosan előírja a város vezetői számára a hivatali esküt, megköveteli tőlük a hivatali titoktartást, a lelkiismeretes munkát és az igazság érvényesítését mind határozataikban, mind ítéleteikben.

A bíró és a tanács, nemkülönben a jegyző és a kisbírók szolgálatuk megkezdése előtt tehát esküt tettek. Az eskütétel nyilvánosan történt az egész lakosság színe előtt a templomban.³⁴⁾

Szigorúan inti az Instructio a tanácsstagokat a hivatali titoktartásra. Tartsa szem előtt minden tanácsstag a közügyek bizalmas voltát, és ha szüksége mutatkozik, ne közölje azokat illetéktelenekkel. Az ebben vétkes tanácsstagok büntetésképpen az Instructio a tanácsból való kizárást helyezi kilátásba.³⁵⁾ A hivatali titoktartás komolyabb sérelmével nem is találkozunk. Mindössze egy esetet örökít meg a tanácsülési jegyzőkönyv, de akkor is inkább az iddogálás közben megoldódott nyelv zabolátlansága miatt kell egynémely tanácsstagot megrovásban részesíteni. A tanácsstagok neveit nem közli a jegyzőkönyv, de súlyosbító körülménynek veszi, hogy a hivatali titok megsértése nyilvánosan történt a községi kocsmában, ahol nemcsak városbeliek voltak jelen, hanem idegenek is. A felmerült esettel kapcsolatban a tanács szigorúan állást foglal és elhatározza, hogy aki a jövőben hasonlóan cselekszik, hat forint büntetést fizessen. Ugyanakkor hivatkozik azonban az uraság által adott Instructioban foglaltakra is, mely a vétkes tanácsstagot kizárással bünteti.³⁶⁾

Általános követelményként előírja az Instructio, hogy a bíró és a tanács legjobb tudásuk szerint járjanak el minden eléjük került ügyben; gazdagnak és szegénynek, ellenségnek és barátanak egyaránt pártatlanul szolgáltatassanak igazságot. Szigorú büntetést helyez kilátásba a tanács tagjainak arra az esetre, ha valaki akár a tanács hanyagsága miatt, akár az igazságot sértő intézkedése miatt a földesúr védelmét volna kénytelen igénybe venni.³⁷⁾

Az esküdteknek a város érdekében kifejtett munkálkodása az Instructio rendelkezései szerint úgyszólván teljesen ingyenes. Javadalmazásukról nem történik intézkedés. Erkölcsei tekintetben jutalmuk a lakosság részéről kijáró köteles tisztelet és hivatali tekintélyük megbecsülése. Tekintélyük és személyük fokozottabb védelme nemcsak személyes előnye az esküdti testületnek, mert az közvetve a közigazgatás eredményes működését is biztosítja. Örökös is gondosan a tanács, hogy tagjainak becsületén csorba ne essék. Szigorú büntetéssel sújtja az esküdti tekintély ellen vétő; magukról megfélemezett polgárokat. Dorsch Jeromos esküdt panaszolja be egy ízben egy polgártársát, mert az őt a felső községi kocsmában immár másodszor nyilvánosan tiszteletlen szavakkal illette. Tizenöt botütésre ítéli a tanács az esküdt megsértőjét, bár az azzal védekezik, hogy italos állapotban követte el tettét. A szigorú büntetést azzal indokolja az ítélet, hogy más alkalommal jobban becsülje meg a sértegető a tanács tagjait.³⁸⁾

1763-ig az óbudai esküdt anyagi támogatásban nem részesült a város részéről. Azért az időért azonban, amelyet a közösség érdekeinek szolgálatában tisztes polgári foglalkozásától elvont, valamiképpen addig is kártalanítani kellett, és a város vezetőiből nem is hiányzott az erre irányuló jóakarát. Így részesült a beadványok és panaszok után fizetett panaszbeadványi illetékben. Közügyben való kiküldetéséért 18 krajcár napidíjat, valamint ételmezési költséget kapott.³⁹⁾ A bizottságokban való részvételükért szintén juttattak számukra bizonyos térítést. Így pl. a Seyrer János Mihály szőlejében szerencsétlenül járt sváборszági lakatoslegény, bizonyos Diedrich Macharus hagyatéki számadásában 1 forint 30 krajcárt számolnak el az ügyben eljáró három esküdt díjazására.⁴⁰⁾

1762-ben az esküdti szolgálat terhei már annyira megsaporodtak, és az esküdtek közügyekben való fáradozásai pedig olyan mértékben megnövekedtek, hogy méltányosnak és szükségesnek érezték — a közügyekért kártvallott saját gazdaságuk némi kárpótlása érdekében — bizonyos salárium engedélyezéséért az urasághoz fordulni. Kérelmük meghallgatásra talált. Az 1762 december 5-i földesúri határozatban rendezik az esküdtek saláriumát a bíró fizetésével együtt. »Hogy pedig a tanácsbéliek is, akik mind az igazságnak ki szolgáltatásában, mind pedig az egész köz jónak vagy terhnek folytatásában mindennapi szolgálatokat tesznek, és az egész község terhét tulajdon gazdaságok, vagyis mesterségek hátra maradásával viselik, csak valamennyire is megjutalmaztassanak és annyival szívesebb szolgálatra ösztönöztethetnek, kinek kinek a praescripta die prima Januarii anni venturi 1763. fizetés fejében a város cassájából húsz forint, id est 20 fr rendeltetik; az egyéb köz terheket mindazáltal, valamint ekkoráig, úgy ezután is a Szegénységnek könnyebbségire supportálni tartoznak.«⁴¹⁾

A tanács mellett szintén testületi szervként, 1761 óta működik — amint más vonatkozásban már említettük — az úgynevezett külső tanács (ausserer Rath), melynek tevékenységéről semmi közelebbit nem hagytak reánk forrásaink. Huszonnégy tagból állott, és belőle egészítették ki az esküdtek testületét. A tanácsülési jegyzőkönyv szerint feladata volt a várost érintő kérdések tárgyalásánál a város közönségét képviselni.⁴²⁾ Tagjai a következők:

Medlhammer Simon	Reyder Jakab	Németh János
Leesch Krisztián	Gráf Lipót	Mayer Antal
Ackheel Mátyás	Graf Márton	Waltz Gergely
Lucianovics Tamás	Singer Krisztián	Harackh Gáspár
Steinbröcher Mátyás	Taflinger Mátyás	Neübauer Gáspár
Sayller Ignác	Mayer János	Braxmayer Antal
Kiedreiber Ádám	Eckher Lőrinc	Hausswürth Márton
Heim József	Csonka Mihály	Sayller Mátyás

A város közigazgatásában kétségtelenül jelentős szerepet vitt a bíró és a tanács mellett a *jegyző*. Ő az úgynevezett szakember. Mindenesetre írástudó és törvényismerő. Hivatásszerűen foglalkozik a város ügyeivel. Ennek következtében fizetése is meghaladja valamennyi városi vezetőét. Az 1760-as években készpénzben 60 forint járandóságot élvezett. Az Instructio mindössze két helyen emlékezik meg róla. Egy ízben akkor, amikor a tanács tagjai közé sorolja, másodszer akkor, amikor a vele való rendelkezést a tanács hatáskörébe utalja. Felhatalmazza a tanácsot, hogy az alkalmatlan jegyzőt elbocsássa és helyébe mást állítson — természetesen az uraság tudomásával. 1746—1766 között három jegyzőnek a működésére nyujtanak támpontot a rendelkezésünkre álló források. Hivatalbalépésüket vagy távozásukat és ezek okait nem őrizte meg számunkra a tanácsülési jegyzőkönyv.

Löcsey János Antal
Nováki János
Weiss Imre

Óbudai jegyzők működésének idejét csak kézírásuk alapján tudjuk hozzávetőlegesen megállapítani. Ilyenformán Löcsey János Antal bizonyosan Óbudán működött 1751-ben. Az ő kezevonásával találkozunk egészen 1754 június 15-ig a tanácsülési jegyzőkönyvben, de más iratokban is. Hogy ekkor jegyzőváltás történt, arra következtetnünk enged a kézírás megváltozásán kívül az is, hogy 1754 június 15-től 1754 november 19-ig az akkori bíró, Genski Simon vezeti a tanácsülési jegyzőkönyvet. 1754 november 19-én pedig már új írással találkozunk, nevezetesen Nováki János jegyző írásával. Nováki János nem marad huzamosabb ideig Óbudán. 1755 januárjában már felismerhetjük Weiss Imre jellegzetes írását, aki 1766-ban még kétségtelenül Óbuda jegyzője. A város vegyesnyelvű lakossága természetszerűleg megkívánta jegyzőjétől mind a magyar, mind a német nyelv tökéletes ismeretét. Weiss Imre e mellett nem egyszer tanúságot tesz a latin nyelvben való kitűnő jártasságáról is. Az ő személye egyébként határozottan nyeresége volt az óbudai közigazgatásnak. Írásai és számadásai világosak, jól áttekinthetők. Kitűnően ismerte a magyar törvényeket. Előfordul, hogy egy becsületsértési ügy tárgyalásában három különböző, XVI., illetve XVII. századbeli törvénycikkre hivatkozik.⁴³⁾ Nem tehető fel ugyanis, hogy az akkori bíró mint egyszerű polgári foglalkozást űző, nem hivatásos közigazgatási személy — Ziegler Károly — századokra visszamenőleg ismerte volna a magyar törvényeket. E mellett Weiss Imre az első, aki az óbudai levéltárral reánk maradt iratokat számozta

és rendezte, sőt a legnagyobb valószínűség szerint ő maga vetette meg egy komolyabb városi levéltár alapját.

Bár az Instructio 13. pontja már 1746-ban intézkedik arról, hogy az adókezelésről, valamint a város egyéb pénzügyeiről is számadást vezessenek, az óbudai levéltárral csak az 1751. évtől maradtak reánk a város számadásai. Közülük az 1752. évi nem is teljes. A számadásokból kitűnik, hogy a városnak az adó beszédésére és pénzügyeinek nyilvántartására külön tisztviselője volt, a *számvevő* (Einnehmer). 1751-től ismerjük e hivatal vezetőit is:

1751—1752	Wohlmuth Fülöp
1753—1754 IV. 30-ig	Bauer István
1754. V. 1-től 1758-ig.....	Lambeckh Ferenc
1759—1766	Taflinger Mátyás

Javadalmazásuk 1766-ban évi 50 forint volt. A számadások írásbeli részét — legalább is a reánk maradt, tisztázatnak látszó példányokat — a jegyző készítette. A számvevő azonban teljes anyagi felelősséggel kezelte a város pénzét. Hogy az anyagi felelősséget valóban érvényesítették, azt bizonyítja Bauer István és Lambeckh Ferenc esete. Az előbbinek hagyatékából kérlelhetetlenül levonják a nála tapasztalt hiányt,⁴⁴⁾ az utóbbi pedig évi száz forintos részletekben köteles törleszteni azt a 700 forintot, amellyel öt esztendei hivatalviselése végeztével nem tudott elszámolni. Ezek a hiányok nem annyira a számvevő mulasztásain, vagy vétkes pénzkezelésén, mint inkább hozzáértésének hiányosságán múltak. Bizonyosság erre a város vezetőségének Lambeckh Ferencsel szemben tanúsított magatartása, amikor is egyrészt kamatmentes részletekben teszik számára lehetővé a hiány visszafizetését, másrészt a 700 forinton felül lévő 36 forint 56 és 1/2 dénár hiány megtérítését — hű szolgálatait méltánylandó — elengedik.⁴⁵⁾

Egy magyar és egy német nemzetiségű *kisbíró* (Kleinrichter) egészítette ki a tanácsot és ezzel egyúttal a szorosabb óbudai közigazgatás személyzetét. Kilétiüket — a tisztújításoknak több ízben említett hiányos feljegyzése miatt — a rendelkezésünkre álló forrásanyag homályban hagyja. Csak egyes esztendőkből ismerjük a kisbírókat. Így 1757-ben Pankay András és Schmeller Pál,⁴⁶⁾ 1759-ben Nemes György és Lucanics Mátyás viselik e tisztet.⁴⁷⁾ Teendőikre a legkifejezőbbben rávilágít a fogalmat egyébként is teljesen fedő és a magyar nyelvben régebben használt *futosó bíró* kifejezés.⁴⁸⁾ Javadalmazásuk 1757 január 1-től 10 forint készpénz, 3 pár új csizma, 16 mérő gabona és 9 forintnyi egyéb, természetbeni járandóság.⁴⁹⁾ 1762-ben fizetésük némi javítását rendelik el, amikor évi 2 forintot juttatnak a kisbíróknak és az éjjeli öröknek csizmáik javítására.⁵⁰⁾ 1766-ban készpénzfizetésük már fejenként 25 forint.⁵¹⁾

A mai értelemben vett rendészeti feladatok ellátása volt a feladata az *éjjeli öröknek* (Nachtwächter), *mezőőröknek* (Grünhüter), *erdőőröknek* (Waldhüter). Volt még a városnak *szolgája* (Gemeinde Knecht) és *kocsisa* is (Gemeinde Kutscher). E kisebb jelentőségű állások szervezéséről az Instructio nem tesz említést. A városi élet természetesen szükségletei kívánták

meg munkájukat, személyük kiválasztása és javadalmazásuk megállapítása kizárólag a tanács jogkörébe tartozott.

*

Óbuda város közigazgatásának csaknem egész feladatkörét meghatározzák az Instructio rendelkezései. Általánosan jellemző e rendelkezésekre, hogy belőlük a város földesúri mivolta erősen kidomborodik. Tartalmi szempontból a legtöbbjéről kimutatható, hogy közvetve vagy közvetlenül a földesúri szolgáltatásokat biztosítják és a lakosság érdekeivel párhuzamosan a földesúr javait is védik. Ha pl. a szabályzat a város tűzbiztonságáról intézkedve a kémények vizsgálatát, a tűzoltószerekről való gondoskodást a városi tanács feladatául tűzi ki, nem mulaszt el egyúttal arra se rámutatni, hogy az erdőtűz milyen károkkal járhat és megtiltja az erdőben való tűzrakást. Ez viszont már kétségtelenül inkább földesúri, semmint városi érdek, mert az erdő a földesúré volt. Vagy ha pl. az idegenek ingatlanvásárlását és a városban való tartózkodását a földesúr beleegyezéséhez köti, illetőleg megtiltja, nemcsak a lakosságot akarja megóvni a káros idegen személyek befolyásától, hanem egyúttal mentesülni akar a szökött jobbágyok befogadása miatt esetleg bekövetkező kellemetlenségektől. Az érdekek ilyen és hasonló szétválasztásáról az Instructio nem beszél, de soraiból jól kivehető az a föltevés, hogy a földesúr érdeke a városé is és viszont.

Óbuda földesúri városi jogállására azonban nem annyira ezek a természetes tények mutatnak rá, hanem az Instructionnak azok a jogi tényeket alkotó rendelkezései, amelyekben a földesúr másodfokú közigazgatási hatóságként szerepel. Az elsőfokú és a város hatáskörében elintézett ügyeknél mindemellett felügyeleti jogokat is tart fenn magának. Az adó- és katonai szolgáltatások ügyeitől eltekintve nem is folyik be ténylegesen egy hatóság sem a város közigazgatásába. A közigazgatási feladatok megoldásának részletkérdéseivel az Instructio nem foglalkozik. Rábízza azokat a tanácsra és a bíróra. A bíró és a tanács rátermettségétől függött tehát az óbudai közigazgatás sikeres működése.

A városnak, hogy feladatait megvalósíthassa, bizonyos anyagi erőforrásokkal kellett rendelkeznie. Ezek az anyagi erőforrások 1746—1766 között nagyjában a következő csoportokra oszthatók:

- a) bizonyos állandó jellegű, adószerű szolgáltatások
- b) ingatlanátruházási illetékek
- c) eljárási és becslési díjak
- d) panaszbeadványi illetékek
- e) korcsmabérletek
- f) a bírságpénzek $\frac{1}{2}$ -e.

Az állandó, adószerű szolgáltatásokat az állami, megyei és földesúri szolgáltatásokkal együtt szedték be. Külön adókönyvet (Portion Buch) vezettek. 1754-ből maradt reánk a legrégebbi. A könyv egy oldalára két-két adózót vettek fel és az egyes adózók neve után részletezték szolgál-

tatásaiknak minéműségét. A szolgáltatások megnevezése mellé rovatokat szerkesztettek az előírás, illetőleg a befizetés feljegyzésére. Átlagosan évi 5—6 forintnyi előírás szerepelt egy-egy adózó számláján. Az évi adó mérlegeléséhez alapul szolgálhatnak azok a becslési értékelések, amelyeket pl. Sebők Farkas hagyatéki számadásaiban (1751) őriztek meg az iratok. Ezek szerint egy akó bornak az ára 2 forint, egy hordóé 90 dénár, egy mérő búzáé 1 forint, egy koporsóé 2 forint és 50 dénár, egy új gyermeknadrágé 90 dénár, a szüret átlagos költségei 5 forint és 50 dénár.⁵²⁾

1755-ben pl. egy jobbmódú esküdt és egy közepesen tehető polgár adókönyvi lapját a következőkben szemléltethetjük:⁵³⁾

No		Muss geben				Hat geben	
		Fr.	Den.	Fr.	Den.	Fr.	Den.
14	Hieronimus Dorsch						
	Alter Rest	—	—				
	Ehe Gelt			2	—		
	Unkosten Gelt.....			2	50		
	233 Er (Eimer) Wein			4	66		
	2 Kühe			—	50		
	3 x (Kreuz) Frucht			—	30		
	Handtwerckh			—	75		
	den 8. Maj zalt			10	71	4	20
208	Szöke Mihály						
	Alter Rest	—	—				
	Ehe Gelt			2	—		
	Unkosten Gelt.....			2	50		
	40 Er (Eimer) Wein			—	80		
	1 Kuhe			—	25		
	den 2 Mertz zalt			5	55	1	—
	den 28 September zalt					4	55

Az adókönyvet minden esztendő végén lezárták és a tanács hitelesítette. A hitelesítésnél mindenütt szerepel a bírónak, néhány tanácstagnak, valamint a város lakossága részéről meghívottaknak aláírása és pecsétje.

Óbudán a nemesi státusban lévők kivételével mindenki köteles volt a közszolgáltatásokban résztvenni. Az általános adófizetési kötelezettség körül még 1746-ban viszály tör ki a szőlőművesek és kézművesek között. A kézművesek ugyanis semmiképpen nem akartak a szőlőművesekkel egyenlő mértékben részt vállalni a közteherviselésből, azzal az okoskodással, hogy ők közvetlenül nem a föld eltartottjai, hanem két kezük munkájából és tanult mesterségükből élnek: a szolgáltatások alapja pedig a föld. A dolog végül is az uraság elé kerül, aki úgy határoz, hogy mindenki egyformán

fizetni köteles a szolgáltatásokat. Az ellenszegülők megfenyítésére rendkívül szigorú büntetést helyez kilátásba. Aki első ízben kísérelne meg az urasági rendelkezéssel szembehelyezkedni, 50 bottal büntetendő. Ha ez nem használ és az eset megismétlődne, ismét kijár az 50 botütés. Harmadízben pedig kiűzik a városból a fizetni vonakodót.⁵⁴⁾ 1747 januárjára a viszály teljesen elsimul, és összeülhet a bizottság az adó megállapítására. Ugyanekkor állapítják meg a termények és állatok után fizetendő porció mértékét is. E szerint mindenki köteles egy akó bor után 5 dénárt, egy kereszt gabona után 15, egy tehén után 25, egy disznó után 20, egy kecske után pedig 5 dénárt fizetni. Külön fizetett minden zsidó a földesúrnak járó egy zsidóforint után 6 dénárt a városnak.⁵⁵⁾ — Amilyen mértékben lelkére köti az Instructio a tanácsnak az adók beszédését, éppúgy óva inti őket, hogy senkitől többet ne követeljenek, mint amennyivel adós.⁵⁶⁾

A város évi költségvetése a bevételi oldalon — beleértve az összes adókat és pénzbeli szolgáltatásokat — 6000 forint körül mozgott. A kiadás — természetesen az állami, megyei és földesúri szolgáltatásokkal együtt — ezzel körülbelül egyensúlyban van. Átlag csak 350—400 forintnyi csekély összeget tudnak a következő esztendőre átvinni maradvánnyként. Reális számítások szerint latba eső feleslegük sohasem volt. 1758 az egyetlen kivételes esztendő, amikor 8819 frt és $\frac{1}{2}$ den. bevétellel szemben mindössze 6997 frt és 8 den. kiadás mutatkozott.⁵⁷⁾ Ilyenformán a városnak tartalék-alapok, vagy jelentősebb beruházásra fedezetek sohasem állottak rendelkezésére. Amikor tehát komolyabb beruházásra lett volna szükség, kölcsönökkel igyekeztek áthidalni a nehézségeket. Így kérnek kölcsön 1756-ban a plébánialak felépítésére 500 forintot Bencsovics Márton uradalmi udvarbírótól. A kölcsön feltételei éppen nem méltányosak: két hely felmondásra fizetendő vissza — kivéve, ha a kölcsönadónak sürgős és mulhatatlan szüksége lenne rá, amikor is a kölcsönösszeg azonnal visszatérítendő. A kölcsönösszeg után az akkor szokásos évi 6% kamatot fizetik.⁵⁸⁾

Mínt hogy a város lakosságának túlnyomó többsége szőlő- és földművelő volt, megélhetésük és adófizető képességük javarészből a terméstől függött. Ilyen körülmények között könnyen elképzelhető, hogy több ízben küszködött a város is pénzügyi gondokkal. Előfordult, hogy maga a bíró — amint említettük — Genski Simon nem egyszer segítette át a bajokon a zavarba jutott városi gazdálkodást. Ugyancsak segítségükre voltak az árvák letéti pénzei, amelyeket szükség esetén szintén kölcsön vettek.

1766-ból, a városi számadások mellett, különálló bírói számadás maradt ránk.⁵⁹⁾ Önálló számadási füzetben is tartották nyilván. Bevételi és kiadási részekre oszlik. Bevételét javarészből a katonáknak eladott zab- és szénaporciók teszik ki, míg a kiadási részben rendkívül változatos, de az egy forintot legtöbb esetben meg sem haladó tételek szerepelnek. Ilyen kiadások pl. alamizsna egy Pápa városbeli mizerikordiánus testvérnek; egy lat gyertya az őrségnek; az áristomba zárt bűnösnek kenyér; adomány a templomi ministráns gyerekeknek; a Makkos Máriához vezetett processzió alkalmával ebéd a plébánosnak, tanítónak és egyháziaknak; Balogh kommisszáriusnak reggeli; a város kocsisának kiadása a Dunán való átkelésért Pestre mentében; stb. Összességében az egész számadás nem nagy. Az 1766. évi bevétel 196 forint és 32 dénár; az előző évi maradvánnyal

együtt összesen 256 forint és 32 dénár állott a bíró rendelkezésére. Az ugyanez évi kiadás 65 forint és 71 dénár, tehát maradvány a következő 1767. évre 190 forint és 61 dénár, amit a bíró nyugta ellenében adott át a számvevőnek. A bírói számadás felülvizsgálásánál mind a belső, mind a külső tanács tagjai jelen vannak. Nem tűnik ki a forrásokból, hogy mely évtől fogva vezetett a bíró külön számadást. Ilyenformán csak a reánk maradt 1766. évi számadásról van tudomásunk teljes egészében. Csak a maradványát ismerjük az 1765. évi számadásnak, de ebből kétségtelen, hogy a bíró a rendelkezésére álló alapról már 1765-ben is külön számadást vezetett.

Az ingatlanok — szőlő, ház, stb. — átruházásakor egy forint ingatlan-átruházási illetékfélélet fizettek, amely a várost illette. A számadások között nem találjuk ennek nyomát, mert sem a befolyt összeg mennyiségéről, sem annak mikénti felhasználásáról nem tesznek említést. A tanácsülési jegyzőkönyvbe azonban bevezették az ingatlanátruházásokat és ilyen esetben azt is feltüntették, hogy az egy forintot a tanácsnál lefizették-e, vagy sem.⁶⁰⁾ Nyomon követve a tanácsülési jegyzőkönyv vonatkozó feljegyzéseit, megállapíthatjuk, hogy pl. 1746-ban 16 forint ilyentermészetű bevétele volt a városnak.

Természetesen — bár közvetve — a várost illették a különféle eljárási díjak, amilyenek a ház- és szőlőbecslési eljárások díjai, árverések, bizottságok díjai stb. Ezeket ugyanis többnyire az eljáró tanácsstagok és tisztviselők élvezték. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a város a tanács tagjainak, illetőleg a tisztviselőknek nagyon szerény javadalmazást nyújtott, akkor e díjakat valójában, mint tisztviselői fizetésrészeket, városi jövedelmeknek kell minősítenünk.

Hasonlóképpen közvetve — a tanácsstagok és tisztviselők útján — élvezte a város a már említett panaszbeadványi illeteket, amelyeket jogos, illetőleg alaptalan panasz esetén volt köteles leróni a panasz benyújtója.

A két városi kocsmá (alsó és felső) bérletéből 1765-ben már közel 700 forint szerepel a számadások között. Hogy ebből, valamint más, az adókon kívül befolyó egyéb jövedelmekből milyen hányad illette a várost, — a földesúrral kötött szerződést nélkülözve — nehéz lenne feleletet adnunk.

A pénzbírságokból befolyt összegek felének a város által történő felhasználhatása felől azonban világosan rendelkezik az Instructio. A 35. pontban rámutat arra, hogy a pénzbírság jog szerint a földesurat illeti. Zichy Miklós azonban csak a felére tart igényt, míg a másik felét átengedi a városnak. Természetes következménye volt ez annak az intézkedésnek, amely az elsőfokú igazságszolgáltatási hatáskört a városra ruházta.

Az anyagiakról való gondoskodás mellett szoros kötelességének ismeri a tanács a város vallás erkölcsi életének ápolását és az alapvető kultúrigények — mint pl. az iskoláztatás — kielégítését. Már az Instructio előírja a magisztrátusnak, hogy vásár- és ünnepnapokon a tanács ne ülésessék. Zárószavaiban pedig figyelmezteti a tanácsot, hogy gondja legyen a vásár- és ünnepnapok méltó megülésére. Mindenki köteles az istentiszteleten megjelenni, a város pedig e napokon teljes munkaszünettel ünnepeljen.⁶¹⁾

Vallási tekintetben a város németajkú lakossága a maga egészében egy felekezethez tartozó: római katolikus. A magyar lakosság javarészen

református. Aránylag kevés zsidó családot említenek a források ebből az időből. Ezek valamennyien a földesúr védett zsidai. Jellemző, hogy a tanácsülési jegyzőkönyvben a nem-katolikusoknál feltüntetik az illető vallását. Így Nagy Gergely özvegyénél feltüntetik, hogy *kálvinista* vallású.⁶²⁾ A zsidóknál a nevet is több esetben mellőzve csak arról tesznek említést, hogy egy bizonyos zsidó panasszal, vagy más ügyben a tanácshoz fordul.⁶³⁾ A jegyzőkönyvben sehol nem találjuk nyomát a keresztény hitfelekezetek közötti vallási visszavonásnak. A Carolina resolutio azonban ezúttal is érzeteti hatását, amikor a római katolikus plébános szerződésben biztosított javadalmazása között találjuk a kálvinisták részéről is fizetendő stólapénzt.

Az Instructio rendelkezéseinek megfelelően vásár- és ünnepnapokon nemcsak a tanács munkája szünetelt, hanem a városban is gondoskodtak a munkaszünet megtartásáról. A munkaszünet megszegőit megbüntetik. Kössler Györgynek büntetésképpen 1 lat viaszt kell szolgáltatnia a templomnak, mert Szent István napján szénát hordatott.⁶⁴⁾

A város vallási életének vezetője a plébános, aki mellett káplán működik. 1754-ben plébánosváltozás van Óbudán. Andreovics Lipót Ignác plébános utóda Vogelsporger Mihály lett. Andreovics Dorogra ment plébánosnak. Az új plébánossal a magisztrátus, földesúri jóváhagyással, szerződést köt.⁶⁵⁾ A szerződés értelmében a plébános évi fizetése 300 forint, amelyhez ugyancsak évi 50 forint káplánpénz járul. Őt illeti a stólapénz teljes egészében. Külön felsorolja a szerződés a stóla címén szedhető szolgáltatások mértékét. Így egy esküvőért, egy nagyobb temetésért, gyászmiséért, halotti prédikációért 1 forint 30 krajcárt, kisebb temetésért 1 forintot, keresztelőért 30 krajcárt számíthat fel a plébános. Megillette őt a misestipendium is és az uraság részéről szántóföld- és réthasználatot élvezett. A perselypénz, a harangozás díja, a sírhely ára azonban a templom javadalmi közé tartozott. Ezzel szemben köteles a plébános a katolikus egyház szertartásai szerint minden vásár- és ünnepnapon misét mondani, hivatalát ellátni, prédikálni, körmeneten résztvenni, halottak napján pedig keresztes körmenettel felkeresni a pesti temetőt. Misézni köteles a város szándékaira (auf der Gemeinde Intention). A gyermekek és a lakosság vallásérkölsi nevelését ő végzi. E végből minden hónapban legalább egyszer magyarul is prédikál, a gyermekeket pedig havonta legalább kétszer az erkölcsös életre neveli. A templomgondnokokkal (Kirchen Vätter) együtt intézi a templom számadásait, amelyeknél jelen van a város részéről a bíró és két vagy három esküdt. A város pénztárából fizették a gyertyákat és a mécseseket Szent Rókus, Szent Rozália, Szent Sebestyén és Szent Flórián napján. Végül a szerződés záradékában kötelezte magát mind a város, mind a plébános, hogy a földesúrért három Miatyánkot és három Üdvözlégyet imádkoznak minden vásár- és ünnepnapon. Ez a pont tulajdonképpen csak megerősítése a földesúrral fennálló szorosabb kapcsolatnak, mert a Zichyek kegyurai voltak a templomnak, és róluk a szent cselekményekben egyébként is meg kellett emlékezni.

Résztvettek a város lakosságának lelki szolgálatában a trinitárius atyák is, akiknek az évi költségvetésben 50 forintot irányoztak elő misemondásaikért.⁶⁶⁾

A város vezetőségének e komoly vallásosságra valló intézkedései előre jelzik, hogy erkölcsi téren is szigorú rendelkezésekkel nyúlnak bele a lakosság életviszonyaiba. Az egyenetlenkedő házaseleket a tanács elé rendelik.⁶⁷⁾ A házasságtörőt az úriszék elé utalják, amivel érzékeltetni akarják a vétek súlyát. Elegendőnek tartják a házasságtörés megállapításához azt a tényt, hogy valakit egy bizonyos nőszemély házába harmadízben látnak bemenni.⁶⁸⁾ Az erkölcstelen személyt egyáltalán nem tűrik meg a városban. Bizonyos özvegyasszonyt harmadízben kapnak rajta erkölcstelenségen, mire úgy ítélnék, hogy el kell költöznie a városból.⁶⁹⁾ Ítéletüket az Instructio 36. pontjában foglaltakkal indokolják, amely szerint a bírónak és a tanácsnak az isteni büntetés elkerülése végett nem szabad megtűrnie, hogy kéjné időzzék a városban. Ha pedig valakit gyakori erkölcstelenségen kapnak rajta, és az az idejében kapott figyelmeztetést semmibe se venné, minden további nélkül ki kell korbácsolni a városból. Sokkal kisebb erkölcsi fogyatékosságokért is rendkívül szigorú büntetés alkalmazását köti a lelkére az Instructio a tanácsnak. A szitkozódást, átkozódást, istenkáromlást 50—60, sőt 100 bottal kell büntetnie a tanácsnak a vétek súlya szerint.⁷⁰⁾

A kántori szolgálat ellátása és a gyermekek elemi oktatása a tanító (Schulmeister) feladata. Alkalmaztatásáról és javadalmozásáról a város gondoskodik. Évi járandósága 1766-ban 104 forint, amelyhez két zenés nagymise ellátásáért külön egy forint járul. A hatvanas évekig csak a város iskolájában működő katolikus tanítóról van tudomásunk. 1764-ben azonban a tanácsülési jegyzőkönyv említi Pathai Benjámint kálvinista iskolamester nevet, akinek működéséről azonban közelebbi adatok hiányzanak.⁷¹⁾

A város gondoskodott a talált gyermekek sorsáról és karolta fel az árvák ügyét. A talált gyermeknek, ha szüleit felkutatni nem sikerült, nevet adtak, sőt ha keresztsége kétséges volt, meg is keresztelték. Így 1758-ban a Szent Endrei-úton, a kápolna közelében talált gyermek megtalálójáról Julianna nevet kap.⁷²⁾ 1766-ban pedig a templom bejáratától balra, közvetlen a templom sarokkövénél talált gyermeket Kirchsteinnek nevezik el és a keresztségben István nevet adnak neki.⁷³⁾ A talált gyermekek fölnevelését városbeli asszonyokra bizzák és a város pénztárából évi 25 forint nevelési költséget fizetnek értük. 1766-ban ezt is fölemelik 1 forintra.⁷⁴⁾

Az árvák gondozásáról, esetleges javaiknak hű kezeléséről szintén a város gondoskodott. Így vállalja el pl. Vogl Ignác Bauer Istvánnak, a volt városi adószedőnek két kis leányárváját és azok javainak kezelését. A tényt a tanácsülési jegyzőkönyv örökíti meg; ugyanitt találjuk az ügyvel kapcsolatos számadásokat is.⁷⁵⁾ Weiss Imre jegyzőségének idejéből azonban már külön kezelt árvaszámadási könyvről van tudomásunk, bár az nem maradt reánk.⁷⁶⁾

A lakosság számának növekedése, mint általában, két módon volt lehetséges: egyrészt természetes szaporodás, másrészt bevándorlás útján. Míg a természetes szaporodást egészségügyi intézkedésekkel elősegíthette a magisztrátus, a bevándorlás tekintetében alaposan kötve volt a földesúri rendelkezésekhez.

A XVIII. század közepén Mária Terézia reformjaival nyer az egészségügy országos viszonylatban kezdeményező rendezést, amikor 1752-ben

minden vármegyének kötelessége lesz képzett orvost tartani, 1777-ben pedig járásonkint egy-egy bába látja el a megye költségén a szegények szükségleteit.⁷⁷⁾ Tudomásunk van arról, hogy Óbudán már az 1750-es években seborvos működött,⁷⁸⁾ 1761-ben pedig Wittmanné Margaréta személyében a városnak bábája is van, miután Budán, Persy István doktor-nál az exáment kiállotta. Alkalmaztatását bejelenti a tanács az uradalmi tisztartónak és a plébánosnak is. Javadalmazásképpen évi 15 forintot kap a várostól, mint megjegyzték, házbér fejében.⁷⁹⁾ Ez az összeg valóban kevés lett volna a megélhetéshez, ami arra enged következtetni, hogy kiki külön megfizette a bába igénybevett munkáját.

Az idegenek ingatlanvásárlásával, letelepedésével, illetőleg a városban való tartózkodásával kapcsolatban az uraság az Instructio útján három pontban is ad utasításokat a városnak. Az ingatlanvásárlásokkal kapcsolatban úgy intézkedik, hogy akinek Óbudán nincs házbirtoka (nem »haussessig«), lehetőleg ne vásároljon szőlőt, vagy más ingatlant.⁸⁰⁾ Kifejezetten nem tiltja el ugyan az idegeneket az ingatlanvásárlástól, mert — amint mondja — másutt sem tiltja el a jog őket ettől, de mégsem akarja az uraság vállalni a nem szabad állapotban lévők ingatlanvásárlásaival esetleg együttjáró perlekedéseket. Annál is inkább lelkére köti a tanácsnak, hogy az ilyen vásárlásokra ügyeljen, mert azokból nem a városnak, hanem a föld jogszerűti tulajdonosának, a földesúrnak származhatnak pererei. A szabályzat olyan szinten tünteti föl a dolgot, mintha a város jutna visszavonásba más helyekkel a nem szabadok ingatlanvásárlásai miatt, holott nyilvánvaló, hogy a földesúr lenne kénytelen perbeszállni más földesúrral, akinek hűtlen jobbágya Óbudán, tehát az ő birtokán földet vagy más ingatlant vásárolva előbbi urának elbocsátó levele nélkül szolgáltatást elhagyná és Óbudán telepednék le. A szabályzat fogalmazása bizonyára abból az elgondolásból eredt, hogy a tanács egyedül a város érdekeit vélvén szolgálni, nagyobb figyelemmel őrökdi majd az idegenek ingatlanvásárlásaira.

A városban való letelepedés a földesúr engedélyéhez volt kötve, amint az a földesúri városokban mindenütt szokás volt. Erre vonatkozólag az Instructio 19. pontja félre nem érthető módon rendelkezik. Szigorúan meghagyja a tanácsnak, hogy az idegeneknek letelepedésre irányuló és a városhoz előterjesztett kérelmét haladéktalanul jelentsék az uraságnak.

Végül az Instructio 31. pontjában figyelmezteti a lakosságot, hogy senki idegennek a bíró és a tanács engedélye nélkül szállást adni ne merészeljen. Csak így lehet elkerülni a gonosz és semmirekellő emberek csalárdságait. Aki mégis idegent fogadna be engedély nélkül, azt a bíró és a tanács 12 forint büntetéssel sújtsa, ha pedig a vétkesnek nem volna 12 forintja, 100 bottal büntesse. Ugyanezt a büntetést helyezi kilátásba az Instructio 32. pontja a bírónak és a tanácsnak, ha az ő hanyagságukon múlték valamely idegen és káros személynek a városban való tartózkodása.

Amint e rendelkezésekből kivehető, a földesúri intézkedés elsősorban az ingatlant vásárolni szándékozók és inkább mezőgazdasági foglalkozásúak letelepedésére vonatkozik. A város azonban az országos jellegű céhszabályok tiszteletben tartásával, az idegenből Óbudára érkezett kézművesekre vonatkozóan is intézkedik. Az idegenből jött mesterlegények az atya-

mesternél jelentkeznek, aki azután a többi mesternél mintegy bemutatja (einführt) őket. Gondosan ügyel azonban arra, hogy a mesterek érzékenységet meg ne sértse és a bemutatásnál bizonyos sorrendet tart a legöregebbtől a legifjabbig (rangweise). A céhülés, mely a városi hatóság teljes együttműködésével ment végbe, tüzetes leírást nyer a tanácsülési jegyzőkönyvben; ugyancsak ide vezetik be az ülés határozatait is. Amint a tanácsülési jegyzőkönyvből kitűnik, Genski Simon mint bíró elnökölt a céhülésen.⁸¹⁾ Adott esetben a város vezetősége okos magatartást tanúsít a kézművesekkel szemben. Amikor az óbudai pintérek céhbe akarnak tömörülni, egyrészt nem áll útjába a szervezkedésnek, másrészt azonban a lakosság érdekeit sem téveszti szem elől. Reverzálisában hozzájárul a céhbetömörüléshez »... eo solum reservato, quod unicuique incolae pro sua propria necessitate illa omnia vasa et instrumenta, quae vietores praeparare solent, et ulterius praeparare licitum sit.«⁸²⁾

A céhek sérelmei többnyire az egyesek által tekintélyükön ejtett csorbára vonatkoznak. Panaszaikkal nem a városhoz, hanem az urasághoz fordulnak, aki azonban minden esetben átteszi azokat a városhoz vizsgálat és illetékes intézkedés végett. A tanács megköveteti a sértett céhet és inti a békétlenkedőt, hogy a város lakosságának egyetértését ne zavarja.⁸³⁾ Általában az ipari vonatkozású ügyek nem tartoznak a városi közigazgatás hatáskörébe, mert a céhek autonómiája megoldotta a feladatokat saját kebelében.

Annál szorosabban kapcsolódnak a szőlő-, illetőleg mezőgazdasági ügyek a város közigazgatásához. Az Instructio több pontjában utal a tanács hatáskörébe, de egyúttal feladatkörébe is mező- és erdőgazdaságra vonatkozó felügyeleti jogokat. Így a 17. pontban utasítja a tanácsot, hogy tüstént jelentse a földesúrnak, ha valaki gazdaságát hanyagul kezelné, földjei, szőlei parlagon hevernének, vagy éppen oktalan hanyagsága miatt gazdasága veszendőbe menne. Ha a tanács figyelmeztetése hiábavalónak bizonyulna, gondja lesz a földesúrnak arra, hogy az ilyen gazdától a földet és szőlőt elvegye és szorgalmas, dolgos emberek gondjaira bízza.

Szigorúan ügyeljen a tanács arra, hogy az erdőben senki tüzet ne rakjon. Ebből az uraságnak is, a városnak is nagy kára származhatnék. Ha valakit a tanács mégis tűzrakáson kapna, 12 forinttal büntesse, behajthatatlanság esetén pedig 100 botot szabjon ki rá.⁸⁴⁾ Hasonlóan szigorú büntetésben részesüljön az, aki akár az erdőben, akár a szántóföldön, akár a szőlőhegyen vadászik.⁸⁵⁾ E szigorúan földesúri jog védelmében az Instructio az 1729: XXII. t.-c.-re támaszkodik. Súrlódások elkerülése végett különös gondja legyen a tanácsnak, hogy a határ felmérését figyelemmel kísérjék. Idejében jelentsék a földesúrnak, ha valaki a szomszédainak földjébe beleszántva a magáét jogtalanul és önkényesen gyarapítaná. Célszerű az ilyen visszaélést csírájában elfojtani.⁸⁶⁾ Tizenkét forint vagy 100 bot a büntetése annak is, aki a tavaszi vagy őszi vetésben legeltet, vagy Szent György napja után a kaszálóra hajtja marháit vagy juhait. Köteles ezenfelül minden egyes állata után behajtási pénzt (Eintreib Geld) fizetni, és pedig darabonként 12 dénárt.⁸⁷⁾

Mező- és szőlőgazdasági kérdésekben a város az urasággal egyetértésben jár el. Intézkedései nemcsak általánosságokban mozognak. Ponto-

san meghatározzák a mezőgazdasági munkálatoknak még az idejét is. Közlik a lakossággal, hogy a tavaszi szántást és vetést március 12-ig kell a földeken elvégezni. 1747 február 24-én találjuk bejegyezve a tanácsülési jegyzőkönyvbe a szőlőmunkásoknak fizetendő bérrel szőlő urasági rendelkezést is. E bejegyzés tanúság arra, hogy az uraság részéről az úgynevezett *telekkönyvi hivatal* (Grund Buch) foglalkozott a városnak adandó mezőgazdasági utasításokkal.

A telekkönyvi hivatal — bár több, mai értelemben vett közigazgatási feladat is hatáskörébe tartozott — a maga egészében földesúri szerv volt. Ez természetes is, mert az ingatlanok tulajdonjoga a földesurat illette. Az ingatlanokkal kapcsolatos ügyek vitelét a földesúr nem ruházta a városi hatóságra, amint azt a közigazgatási és igazságszolgáltatási ügyeknél megtette. Külön hivatalt szervezett tehát, amely független volt a városi közigazgatástól, és a hivatal tisztviselőiről is a földesúr gondoskodott.

A hivatalnak külön pecsétje volt, amelynek köriratában az 1729-es évszám szerepel.⁸⁸⁾ Egyéb adatok híjján föltételezhető, hogy 1729 előtt a telekkönyvi hivatal nem működött. 1746—1766 között nagyobb részben Schad (Schadt) Móric volt a hivatal vezetője, a telekispán (Grundverwalter).⁸⁹⁾ Hatásköre jóval meghaladta a mai értelemben vett telekkönyvi hivatalokét. Nevezetesen az ingatlanok nyilvántartásán kívül különös gondja volt a szőlő- és földművelési munkálatokra. Reánk maradt a telekkönyvi hivatalnak az az Instructioja, amelyet Zichy Miklós özvegye, gróf Berényi Erzsébet 1759 január 1-én adott a hivatalnak.⁹⁰⁾ Teljes címe: »Instruction, welche aus gnädigst grundherrschaftlichem Befehl, von einem hochgräflichen Grund Buch zu Alt-Ofen, dasiger Gemeinde zu fernerem Richtschnur de Dato 1 Januarii 1759 übergeben worden.« A telekkönyvi Instructio négy összefűzött lapból áll, a grófné sajátkezűleg írta alá. Hat pontban tartalmaz különféle utasításokat. Az első pontban elrendeli, hogy mindennemű ingatlanváltozást, vonatkozzék az házra, szőlőre, földre, a telekkönyvi hivatalnál be kell jelenteni. A második pont építkezési szabályokat tartalmaz, elsősorban pincékre és kutakra, amikor különös tekintettel kell lenni a szomszéd számbajöhető igényeire, és a neki esetleg okozott kár megtérítendő. A szomszéd elővásárlási joga felől intézkedik a harmadik pont a szőlőkre vonatkozólag. A negyedik és egyben a leglényegesebb pont szól a házingatlan-levélről és a föld-, rét-, szőlőcseréről.

1759-ig a lakosságnak az ingatlanokhoz való jogi kapcsolata rendkívül laza volt, amelyet a mezőgazdasági művelés eredményessége érdekében meg kellett szilárdítani. Tudjuk, hogy a mezőgazdasági ingatlan gondatlan művelése elegendő ok volt arra, hogy művelőjétől a földet elvegyék és szorgalmasabb gazdának adják át. Rendezést sürgetett az aránytalan föld- és szőlőmegosztás is. Az ingatlanok felmérését és felosztását 1759-ig nem vizsgálták felül, márpedig a telepítés első éveitől kezdve bizonyára több körülmény kívánta volna az újabb rendezést. Egyes családok megszorodtak, mások viszont kihaltak, vagy megfogyatkoztak. A házassági szerződésekből, a tanácsülési jegyzőkönyvből világosan megállapítható, hogy Óbudán nagyon gyakran özvegyasszonyokkal házasodik a fiatalság. A háromszori férjhezmenés vagy nősülés sem ritka. Mindezek a körülmények

azt mutatják, hogy az ingatlanok megoszlása sem lehetett a többség számára kedvező. Amíg a helytelen ingatlanmegoszlás elégedetlenséget, addig a laza jogi kapcsolatokból következő ingatlan-csere lehetősége sok visszavonást szült a lakosság között. A telekkönyvi Instructio negyedik pontja volt hivatva rendet teremteni és a felszaporodott egyenetlenségeket elsimítani. A telekkönyvi jogra és az igazságra hivatkozva intézkedik a grófné, hogy minden egyes ház birtoklevelet (Haus Brief) kapjon. Hasonlóképpen írásba fektetik a házhoz tartozó és újonnan kimért földeket és réteket. Hogy pedig ezután kiki az ingatlanának nagyobb hasznát lássa, földjeit szorgalmasabban művelje, elrendeli a negyedik pont, hogy a földeket a jövőben cserélgetni nem szabad.⁹¹⁾

Az ötödik pontban a szőlőhegyen és a földeken előfordulható kihágásokkal (út, faültetés, kivágás stb.) foglalkozik, míg az utolsó, hatodik pont az ingatlanbecslésre kirendelt bizottságok összetételére tartalmaz hasznos utasításokat. A telekkönyv nélkülözhetetlen alapokmánya volt minden ingatlanra vonatkozó jognak.

A házassági szerződések és végrendeletek, melyek többnyire tartalmaznak ingatlanra vonatkozó rendelkezéseket és megállapodásokat, e részben nem nélkülözhetik a telekkönyvet. A telekkönyv valóban nyilván is tartja az örökségi részeket és a hagyatéki tárgyalásoknál nem egyszer hivatkoznak rá.⁹²⁾ Amíg azonban a telekkönyv az uraság fenntartott joga alapján kivülesik a városi közigazgatás hatáskörén, addig a házassági szerződések és végrendeletek — bár magánfelek hozzák létre azokat — mindig igénybe veszik a közigazgatás közreműködését.

A legtöbb házasulandó házassági szerződést (Heiraths Contract) kötött a házasság előtt. A házassági szerződések csaknem kivétel nélkül alaki és érdemi részből állanak és hármastagozódásúak. Az első és harmadik rész alaki, a középső rész érdemi résznek tekinthető. Mindhárom megelőzően — a kor vallásos szellemének megfelelően — néhány soros bevezetőt találunk, amelyben a Szent Háromság nevét mintegy segítségül hívják és ezzel a szerződés komolyságára is utalnak. Az első rész tartalmazza a vőlegény és a menyasszony nevét, családi állapotát, néha a származási helyét, különösen akkor, ha a házasulandó nem volt óbudai lakos. A középső részben előbb erkölcsi vonatkozású kötelezettségeket vállalnak a felek, hogy egymást szeretetben, hűségben, egyetértésben támogatják, semminemű bajban el nem hagyják, majd az anyagiakról, ingó és ingatlan javaikról intézkednek. A harmadik és utolsó részben megerősítik a szerződést, hivatkoznak a tanukra, megjelölik a szerződés időpontját, végül mind maguk a szerződő felek, mind a tanuk sajátkezűleg aláírják és pecsétükkel ellátják.⁹³⁾

A hajdani hiteles helyek szerepét a végrendeletek megalkotásánál és megőrzésénél átveszi a közigazgatás. Óbudán általában kétféle végrendeletet ismerünk: írásbelit és szóbelit. Amint a házassági szerződések, éppúgy a végrendeletek is nagyjában hármastagozódásúak, alaki és érdemi részekre oszthatók. Néhány soros bevezetőikben a házassági szerződésekhez hasonlóan tükrözik a kor vallásos szellemét. Bevezetőben a végrendelező Istennek ajánlja lelkét, az anyaföldnek testét, amelyből vétetett. A temetés helyének és módjának megjelölését tartalmazza még az első rész. Középső

részében találjuk a tulajdonképpeni érdemi részt, melyben a végrendelező ingó és ingatlan javairól intézkedik. A végrendelet utolsó részében történik a hitelesítés a rendelkező aláírásával és pecsétjével.

A végrendeletek megalkotásánál nagyjában az 1715: XXVII. t.-c. rendelkezéseit tartották szem előtt. Az említett törvénycikk rendelkezése szerint a végrendelet érvényességéhez öt tanu sajátkezű aláírása és pecsétje volt szükséges. A magyar nemzetiségű óbudai lakosok a törvény e rendelkezését többnyire betartották. Így pl. Molnár István özvegyének, Nagy Pannának végrendeletén olvashatjuk: »Lett ezen testamentom tétel ilyen böcsületes tanácsbéli személyek előtt, úgymint Vukovics György, Markovics Gergely, Polyák István, Kovács István, coram me Joanne Váci.«⁹⁴) Bukovics György 1748 január 6-i végrendeletén pedig — mely egyike a legszebb reánkmaradt magyarnyelvű végrendeleteknek — tanuként Merkovics Gergely, Novák Mihály, Kiss Mihály, Nemes Gergely és Pápay József szerepelnek.⁹⁵) Az aláírások mellett többnyire ott találjuk az aláíró pecsétjét is. Az óbudai polgárok pecsétje, mint általában a budaiaké vagy a pestieké, rendszeren köralakú, egy-másfél centiméter átmérőjű. Tartalmazza a pecsét tulajdonosának foglalkozását jellemző szerszám képét és a tulajdonos vezeték- és keresztnévének kezdőbetűjét.

A hatóság a végrendeletekkel kapcsolatban kétféleképpen tevékenykedett: egyrészt hitelesítette, másrészt kihirdette azokat. A hitelesítés történetét hivatalosabb formában: »Disses Testament ist bei leblichem Rath aprobiert und vor gut erkhennt wurden. Signatum Alt-Ofen den N. N. Richter und Rath.«⁹⁶) Hitelesítették azonban egyszerűen így: »Coram me Jurato Notario Joanne Antonio Lócsei.«⁹⁷) A végrendelet kihirdetését rendszeren annak külzetére jegyezték fel a kihirdetés időpontjával.

Az írásbeli végrendelezés mellett találkozunk szóbeli végrendelettel is. Így Rácز Sára, Nemes András hátramaradt özvegye Dukony János és Pathai Benjámín kálvinista tanító bizonyágtételével igazolja a tanács előtt néhai való férjének hiteles és utolsó akaratát 1764 március 3-án, amit a tanács érvényesnek el is fogad.⁹⁸)

Talán inkább nyelvi, semmint nemzetiségi jelentősége volt annak a ténynek, hogy a magyarok végrendeletén következetesen magyarnevű, a német nemzetiségűek végrendeletén pedig kivétel nélkül németnevű tanukat, bizonyágtéveket találunk. Az egyetlen kivétel Schwartz Jakab, aki mind magyar, mind pedig német polgárok végrendeletén szerepel tanuként.⁹⁹) Az ő személye azonban, az 1756. évben magyar részről történt bíróváválasztásával kapcsolatban említett okoknál fogva, nem töri meg az elvet.

Míg az ingatlanok mindennemű tulajdoni változása szorosan a grófi telekkönyv hatáskörébe tartozott, addig az ingatlanok használati, bérleti ügyeiből keletkező jogviszonyok a városi közigazgatás jogkörébe vágtek. Lakbérleti szerződésből folyó jogsérelmet a tanács bírál el. Így pl. Stigler András a szerződés lejártakor ki akarja tenni a házából az egyik óbudai zsidót. A zsidó bepanaszolja a városnál Stiglert azzal az indokolással, hogy bár a szerződése lejárt, nem tud azonnal más helyet kapni. A tanács méltányolja a panaszt, haladékot ad a maradásra a zsidónak, de kötelezi őt, hogy a bora után a szokásos 5 dénár pincebért külön fizesse meg a háztulajdonosnak.¹⁰⁰)

Ingatlanai nemcsak magánosoknak voltak Óbudán, hanem a városnak is. 1755-ben tudunk a városháza javításáról,¹⁰¹⁾ a tanács gondoskodott az iskolahelyiségről; a város építteti a plébániát 1756-ban; a jegyzői lakást 1758-ban; a két városi kocsmá épületének városi tulajdonára mutat, hogy a kocsmák bére a város számadásaiban szerepel. A plébánialak építését a tanács Schadt János Mihály budai, várbeli építőmesterre bízta. Vele köt szerződést 1756 március 10-én. A szerződés értelmében 1280 forintot fizet a város Schadtnak az építésért, és az utolsó részlet fejében járó 89 forintot 1760 január 26-án fizetik ki kezeihez.¹⁰²⁾ 1758 májusában az uraság engedélyét kérik, hogy a régi plébánosi házat a város céljaira felhasználhassák. A plébánosnak ugyanis újat építettek, és pillanatnyilag nem volt a városnak pénze a mutatkozó szükségét más módon kiküszöbölni. Miután a plébános a régi házat amúgysem használja és bele is egyezett annak felhasználásába, a város úgy határoz, hogy a régi plébánialakot iskola céljára kell átalakítani, a volt iskolaépületben pedig részben a jegyző kap lakást, míg néhány helyiséget a város céljaira, és pedig közelebbről közigazgatási célokra használnak fel.¹⁰³⁾ Feltehető, hogy a város levéltára is itt kapott helyet. Gondoskodott a város a városi óra üzemben tartásáról is. 1754 február 9-én megállapodnak Glekler János Mihály budai, vizivárosi órással, aki évi 10 forint ellenében egész esztendőn át vállalja, hogy karbantartja Óbuda óráját.¹⁰⁴⁾

*

Óbudán mint Zichy-birtokon az igazságszolgáltatás tulajdonképpen a földesurat illette meg, akinek módjában volt jogait akár személyesen, akár az ő nevében eljáró úriszék útján gyakorolni. Zichy Miklós azonban, amint a közigazgatás terén messzemenő kiváltságokkal támogatta a várost, éppen úgy reá ruházta az elsőfokú igazságszolgáltatás gyakorlását is, míg ő maga, illetőleg az úriszék másodfokú igazságszolgáltatási fórumként szerepelt. Az *Instructio*, mely a város hatóságának irányító és egyben a földesúri jogokat átruházó alapokmánya, természetesen a bírói funkciókra vonatkozólag is messzemenő irányelveket tartalmaz. Kisebb jelentőségű ügyekben az igazságszolgáltatást a bíróra és a tanácsra ruházta, akiknek ítélete ellen a földesúrhoz, illetve annak úriszékéhez lehetett fellebbezni. Ugyanakkor azonban figyelmezteti a lakosságot, hogy a bíró és a tanács ítéletével önkényesen ne merjen szembeszállni.¹⁰⁵⁾

A tanács elé került igazságszolgáltatási ügyek részint büntetőjogiak, részint magánjogiak. Bár az *Instructio* csak kisebb jelentőségű ügyeket utal a tanács hatáskörébe és így a tanács igazságszolgáltatási ténykedését megörökítő tanácsülési jegyzőkönyv nem jegyez fel súlyosabb természetű vétségeket, mégis a fennmaradt egyéb források sem említenek komolyabb természetű jogsérelmeket. Rendkívül kedvező színben áll előttünk Óbuda lakossága a büntető igazságszolgáltatás tükrében. Jellemző például, hogy kisebb értékű javaknak eltulajdonítása, tehát lopás vétsége mindössze 7–8 esetben szerepel húsz esztendő alatt a vonatkozó jegyzőkönyvekben. A büntető igazságszolgáltatás hatáskörébe vágó vétségek többnyire a becsületsértés, könnyű testi sértés tényállása körül mozognak, míg a lopás,

erkölcstelen merénylet stb. fehér hollóként szerepel a tanácsülési jegyzőkönyvben. A polgári perek, tehát a magánjogi jogviszonyt sértő cselekmények orvoslásai, javarészben hagyatéki ügyek, adósságok, adás-vételi megállapodások, szolgálati jogviszony sérelmei, zálogügyletek stb. körül felmerült vitákkal foglalkoznak.

A bíró és a tanács által kiszabandó büntetések tekintetében szintén az *Instructio* rendelkezik. Hatalmat ad a bírónak és a tanácsnak arra, hogy önállóan és legjobb belátása szerint szabjon ki pénz- és botbüntetést azokban az esetekben, amelyekben reá ruházta az igazság szolgáltatását. A hatáskörüket meghaladó, súlyosabb természetű ügyeket azonban az úri-szék eljárása alá kell bocsátani.¹⁰⁶⁾

Külön intézkedik az *Instructio* a lopás büntetéséről és elrendeli, hogy szigorúan büntessék. Kifejezetten nem mondja ugyan meg, hogy milyen mennyiségű büntetést szabjon ki érte a tanács, csak azt jelzi, hogy nyilvánosan, az istentisztelet után szigorúan büntessék meg a vétkeket. Hogy a lopásra kiszabandó büntetést az *Instructio* rendkívül keménynek szánta, az kiviláglik abból, hogy ismételt esetben megköveteli a bűnösnek a városból való szegycmenteljes kiűzését.¹⁰⁷⁾

Sem az *Instructio* által megállapított jogsértések, sem az azokra kiszabni rendelt büntetések nem méríthették ki mindenestől az életben felmerülő eseteket. Az óbudai igazságszolgáltatás éppúgy nem nélkülözhetette az országos jog vonatkozó rendelkezéseit, mint bíráinak igazságérzékét és az adott körülmények között a helyzetek bölcs mérlegelését. Az óbudai bíró és a tanács valóban meglepő jogérzékről és igazságszeretetről tesz tanúságot a jogesetek elbírálásánál, és bár ítéleteiben általában szigorú, sohasem megy el bekötött szemmel vagy tompa érzéketlenséggel a *ius aequum* által nyújtott lehetőségek mellett. 1757-ben az öreg Perlinger János, bizonyára egy kissé kapatosan, megsérti a hegymestereket Harrer Pál városi bormérő kocsmájában, mire azok sérelmük orvoslásáért a tanácshoz fordulnak. A tanács tekintettel van Perlinger öreg korára és figyelembe veszi azt a körülményt is, hogy ő a káplán előimádkozója. Mint öreg embert és mint egyházi ügyekben érdekelt személyt nem bünteti a megszegyenítő botütéssel, hanem pénzbírsággal sújtja. Meg kell követnie azonban nemcsak a sértett feleket, hanem azok hivatali fejét is, a telekispánt.¹⁰⁸⁾ Nyilván hivatali működésüket kifogásolta sértő szavakkal. Más esetben — Hegyi István és Sztankó Mártonné kölcsönös becsületsértési esetében — ismeri a tanács a sértésnek sértéssel való rekompenzációját. Kilátásba helyezi azonban az ítéletben, hogy az asszony húsz korbáccsal lesz büntetendő, ha ismételten okozója lenne hasonló kölcsönös sértegetésnek, aminthogy a fölmerült esetben is ő volt a kezdeményező.¹⁰⁹⁾

A tanács egészen kiváló jogérzékéről tanuskodik a Raab Frigyes panaszára hozott ítélet. Gnór Márton sérti meg a panaszttevőt gyalázkodó szavakkal. Megállapítja a tanács, hogy a terhelt bizonyos kifürkészhetetlen szenvedélyből követi el gyalázkodásait. Ítéletében nem elégszik meg a sértett egyszerű megkövetésével, sőt a pénzbírságot sem tartja elég hatásos büntetésnek, bár azt is kiszabja. Ellenben oda kell mennie a sértegetőnek arra a helyre, ahol a sértést elkövette. Ott a sértés színhelyén kell megkövetnie a panaszost mindazok előtt, akik fültanui voltak a gyaláz-

kodásnak és a sérelmek visszavonásával kell a panaszos becsületes nevének esett foltot letörölnie.¹¹⁰⁾ Büntetésátváltoztatást alkalmaznak Augsburger Fülöp esetében, aki nem kisebb vétséggel vádoltan áll a tanács előtt, mint hogy az esküdteket egy krajcár értékre sem taksálja gyalázkodó szavaiban. Öreg korára való tekintettel áristomba zárják, de lelkére kötik, hogy a jövőben jobban zabolázza meg a nyelvét, mert nem lesznek tekintettel ősz hajára és kemény büntetést szabnak majd ki rá.¹¹¹⁾ Becsületsértési ítéletben a sértettnek erkölcsi és anyagi elégtételt szolgáltatnak a sértő részéről, amikor előbb meg kell követnie a sértettet, majd 1 forint 30 krajcár büntetést fizet a tanácsnak. A pénzbírság egyik fele a panaszost, másik fele a tanácsot illeti.¹¹²⁾

Büntetésátváltoztatást alkalmaznak a terhelt kérelmére is, ha azt méltányosnak találják. Így Stingel Gáspár panaszára Dempf Krisztiánt huszonöt botra ítélik, de kérelmére és tekintettel szabómesteri mivoltára 3 forint pénzbüntetésre változtatják át a kiszabott botozást.¹¹³⁾ Könnyű testi sértések büntetésénél következetesen 12 forint büntetést szabnak ki, — nyilvánvalóan az uraságtól kapott irányelvek szerint — és a 12 forint az uraságot is illette.¹¹⁴⁾ Taflinger Mátyás esetében látunk törést az elven, aki az újlaki keresztjáró napok alkalmával verekedik. Egyebek közt arra ítélik, hogy nyolc napon át dolgozni köteles az uraságnál. Ebben az esetben azonban figyelembe kell vennünk, hogy a verekedés nem Óbuda területén történt, és az elégtétel így is az uraság hasznára volt.¹¹⁵⁾

Az erkölcsatlenséget az Instructio szellemében kíméletlen szigorral büntetik. Egy serdületlen leány erköcstelen merénylőjét a Jeszenovszky Sámuel grófi teljhatalmú biztossal kiegészített tanács vonja felelősségre. Két ízben kiosztandó 100 botra ítélik, és az ítéletet a templom előtt nyilvánosan kell végrehajtani. A büntetés végrehajtása után pedig kitoloncolják a városból.¹¹⁶⁾

Hasonló szigorral büntetik a lopást is. Hét forint eltulajdonításáért kerül a deresre nyilvánosan a templom előtt egy szolgafiú, aki a lopott pénzből anyjának is adott. Jóvá kell tenniük az okozott kárt, és a botbüntetésén kívül szégyenpadra is kerülnek mindketten.¹¹⁷⁾

Ismeri a tanács a könnyű testi sértések vétségénél a jogos önvédelem esetét, de ebben az esetben sem tekint el a kölcsönös bocsánatkéréstől és soha nem mulasztja el, hogy a békétlenkedő polgárokat a megértő és békés közösségi életre buzdítsa.¹¹⁸⁾ Nemcsak fenýíteni, hanem egyszerűs mind nevelni is akar.

Polgári perek esetében nem kisebb bölcseségről tesz tanuságot az óbudai igazságszolgáltatás. Igyekszik a szembenálló feleket kibékíteni, a vitás ügyeket megegyezéssel lezárni. A jogsegélyért hozzá fordult Németh Jánost megnyugtatja, hogy a neki járó 20 forint 30 krajcárnyi kölcsönösszeget Molnár István a legközelebbi húsvétra megadja majd neki.¹¹⁹⁾ A jogos panasz minden részletét kivizsgálva igazságot ad a tanács az alkalmazottnak munkaadójával szemben. Bizonyos molnárlegény a mestertől kártérítést kér, mert a malomban szerencsétlenség érte, és összezúzta az egyik kezét. A felcsernek fizetett gyógydíj felét meg is ítéli a tanács a panaszos molnárlegénynek.¹²⁰⁾

Amilyen mértékben méltányos volt a tanács a jogos panaszok elbírálásánál, éppúgy igyekezett átlátni a szítán, ha alapos oka volt feltételezni

a panaszosok indítékainak nem egészen tiszta forrásait. Nem került el a figyelmét a zsidóknak már akkor sem rejtett élelmessége, amely szívesen tapadt a zálogüzletekhez. A megszorult óbudaiak ugyanis néhányszor igénybevétték a zsidókat kisebb kölcsönökért, amelyeket zálogtárgyak fejében vettek fel. Ha a kölcsön lejártának napjára az adós nem teljesítette kötelezettségét, nem volt a hitelezőnek joga ipso facto elköttyavetyélni az ingóságokat. Ilyen esetben törvénybe ment a zsidó és határnap kitűzését kérte. A tanács ki is jelölte a határnapot, és ha az adós addig nem fizetett, a záloghitelező túladhathott a holmin.¹²¹⁾

Tisztában volt a tanács a magyar szokásokkal is, és ha a helyzet úgy hozta magával, bizonyításra is felhasználta azokat. Ifjabb Molnár János panaszt emel a bírónál, hogy kocsiját-lovát eladta Molnár Györgynek és vejének, Tóth Jánosnak 56 forintért; a vevők a kocsi-val-lóval már háromízben fuvaroztak az erdőről, már öt hete maguknál tartották az alkalmatosságokat és most megbánták a vásárt, nem akarják megtartani sem a kocsit, sem a lovat. A tanács a magyar szokásra hivatkozva a vásár megtörténtének valóságát bizonyítottanak veszi azzal, hogy a felek áldomást ittak rá. Kötelezi a vevőket, hogy a kocsit és lovat megtartsák és a vételár első részleteként 20 forintot azonnal le kell fizetniük.¹²²⁾

A bírói eljárást mind a büntető, mind a polgári peres ügyekben szóbeliség, közvetlenség és egyszerűség jellemezte. A panasztévő élőszóban adta elő sérelmét a tanács előtt, ahol azonnal meghallgatták a tanukat és döntöttek az ügyben. Az óbudai igazságszolgáltatásnak alig is maradt más forrása, mint a tanácsülési jegyzőkönyv, ahova minden ügy tárgyalása és ítélete bekerült. Fontos bizonyító erőt kölcsönöztek az eskünek. Tanuk hiányában az eskü perdöntő argumentum volt.¹²³⁾ Egyéb bizonyítékok hiányában a juramentum confirmatorium állott a tanács rendelkezésére. Az egyik perben, miután a perbenálló feleket és tanukat meghallgatták, elegendő bizonyíték hiányában nem tudnak döntést hozni. Az igazság kiderítésére nem marad más eszköz, mint a juramentum confirmatorium. Ennek alapján hozzák meg az ítéletet.¹²⁴⁾

A tanácsülési jegyzőkönyvben sem fektettek fel szabatos tárgyalási jegyzőkönyvet. A szóbanforgó húsz esztendő alatt mindössze egy esetben szerepel a jegyzőkönyvben a XVIII. századi perek leírásának jól ismert alakja, amikor a tényállás rövid ismertetése után kérdés és felelet alakjában közlik a panaszosnak és tanuinak vallomását, majd a pert befejező ítéletet.¹²⁵⁾

A bíró és a tanács illetékessége — amint már említettük — csak kisebb jelentőségű ügyekre terjedt ki, amelyekben első fokon ítéleztek. Fellebbviteli fórum az uraság, illetőleg az általa kirendelt úriszék volt. Az Instructio 9. pontjában intézkedik a földesúr a fellebbezésről. Ha valaki — úgymond — a tanács ítéletével nem lenne megelégedve, módjában áll ügyét a földesúr elé vinni. A tanács köteles az ilyen esetben mind a panaszt, mind az ítéletet írásban kiadni. Másodfokon azután vagy a földesúr, vagy az általa kirendelt úriszék ítélezik.

A másodfokú eljárás nyomaival számos helyen találkozunk az óbudai iratok között. 1763 május 26-án tárgyalja az úriszék Tóth Jánosnak Szokolyai Éva elleni perét. A per előbb a városi magisztrátus előtt folyt, azonban a felperes, nem lévén a tanács ítéletével megelégedve, a tanács-

ülési jegyzőkönyv is megemlíti, hogy az urasághoz fellebbezett.¹²⁶⁾ Igen gyakori eset, hogy egyesek nem a tanácshoz, hanem egyenesen az urasághoz fordulnak panasszal. Az uraság azonban nem sérti meg a tanács földesúrtól kapott illetékességét, hanem minden esetben átteszi az ügyet a magisztrátushoz elsőfokú elbírálás végett.¹²⁷⁾

Az úriszék iratainak nyelve — eltérően az óbudai iratok csaknem kizárólagosan német nyelvtől — latin, sőt néha magyar. Jeszenovszky Sámuel, teljhatalmú urasági biztos úriszéki ügyekben magyarul keresi meg a tanácsot, bár a magyarnyelvű szövegbe, mint afféle fiskális ember, igen sok latin kifejezést kever.¹²⁸⁾ Megkeresésének hangja barátságos, közvetlen. A *kedves bírák uraimék* megszólítást sohasem hagyja el és mint a bírák *jóakaró szolgája* zárja sorait. Hivatalos stílusára jellemző az a pár sor, amelynek kíséretében — többek között — a tanácshoz küldi Lukanics Mátyás kérelmét, melyben örökségi része ügyében fordul Lukanics az úriszékhez. Miután közli Jeszenovszky a tényállást, így folytatja: »Ez okáért Kigyelmetek vivén ezen levelemet nevezett pársokat meg hallgassa, és ezen causát köztek decidállyá salva ab utrinque ad Sedem Dominalem appellatione.«¹²⁹⁾ Érdekes, hogy ugyanabban a levélben, amelyben hivatalos úriszéki ügyeket hoz a tanács tudomására, magántermészetű kérelmét is előadja: »Lévén szükségem házom földelire való 500 cserépre, kirem ne sainállyá Kentek város kocsisát budai Szonlaitner téglá égető kemenczéhez 4 forinttal küldeni olly parancsolattal és Instructioval, hogy ottan azon 500 cserepet meg vévén szekerire föl rakja és ide Pestre házamhoz hozza el, ha már ma nem lehet, el jövő hétfőn, a ki mihellyest ide gyűn, és a cserepet kezemhez admanuállyá, meg írtt árát, úgy mint 4 forintot én is mindgyár le teszem és általa Kigyelmeteknek ki küldeni el nem mulasztok, mert tudom, hogy ezere in loco 8 f[orint] azért az 500[at] 4 forinton meg vehetyük, csak jó cserepet adgyanak néki, de vigye magával egy kötél szalmát és az szekerin circ. 4 deszkát, hogy az cserepek közü szalmát lehessen rakni, külömbön ösze törnék: téglá kemenczénél lévő emberek, tudgyák az rakáshoz, azok közül egyik rakni fogja a szekérben és a kocsis föll adogatván jól meg olvassa, hogy hiba ne legyen. Jó akarattyát meg szolgálni igyekezvén maradok sub dato Pestini 21 Novembris 1761. Kigyelmeteknek jó akaró szolgája Jeszenovszky Sámuel.«¹³⁰⁾ Jeszenovszky írja alá az úriszéki ítéleteket és általában ő az összekötő kapocs a városi közigazgatás és az uraság között.¹³¹⁾

Jeszenovszky mindig bizonyos jóakarattal kezeli a városi ügyeket. Feltehető, hogy jóindulatát támogatták azok az apró szolgálatok is, amelyeket a város sohasem mulasztott el vele szemben teljesíteni.

Sem az úriszéki átiratokon, sem az egyéb hatóságoktól Óbudára érkezett iratokon nem találjuk nyomát a tanács intézkedéseinek. Aktaszerű intézkedéssel egyáltalában alig találkozunk az óbudai közigazgatásban. A reánk maradt iratok legnagyobb része házassági szerződés és végrendelet. Hogy az óbudai közigazgatás megismerése mégis hozzáférhető maradt, azt elsősorban a tanácsülési jegyzőkönyveknek köszönhetjük. Ezekben a jegyzőkönyvekben fektették le mind a közigazgatásnak, mind az igazságszolgáltatásnak minden jelentős mozzanatát. Az első tanácsülési jegyzőkönyv, amely reánk maradt, 1744-ből való; sem lapszámozása, sem muta-

tója nincsen egészen 1754 november 19-ig. Innen kezdve halad a lapszámolás 1—193-ig, majd a második kötetben 1763 januárjával ismét 1-től számozzák a lapokat. Az egyes ülésnapokon felírják az ülés keltét, előadják a rövid tényállást, majd közlik a határozatot. Ez a hármas beosztás minden egyes tanácsülési tárgynál jól megfigyelhető. Az első kötet végén találunk ugyan valamelyes névmutatót, de ez csak inkább jóindulatú kísérletnek tekinthető, mert egyébként nagyon hiányos, tervszerűtlen és egészben véve használhatatlan. A második kötetet egyáltalán nem mutatózták.

Weiss Imre jegyzőségének kezdete óta (1755) a tanácsülési jegyzőkönyv áttekinthetőbb. Igaz viszont, hogy tisztázott példánynak látszik, amit megerősít az a körülmény, hogy időrendben későbbi ügyek bejegyzése megelőzi az előbbieket.¹³²⁾ A pénzbírságokról külön könyvet nem vezettek, ami kitűnik abból, hogy a tanácsülési jegyzőkönyvben több helyen találunk utólagos bejegyzéssel, amelyben az ítélet után a kirótt pénzbírság befizetését később följegyzik (richtig bezahlt).¹³³⁾

A tanácsülési jegyzőkönyv mellett legjelentősebb irataink az adókönyvek (Portion Buch), számadások (Einnehmer Rechnung), melyek közül az előbbi 1754-ből, az utóbbi 1751-ből maradt reánk. A többi iratok (végrendeletek, házassági szerződések, megkeresések, levelek, úriszéki átiratok, hagyatéki iratok stb.) hasznosan egészítik ki Óbuda XVIII. századközépi képét. Első komoly rendezésüket Weiss Imre jegyző végezte, akinek kezevonását nemcsak az iratok tárgyát az irat külzetén feltüntető feljegyzések őrzik, hanem a számok is, amelyeknek sorrendjében az iratokat levéltárba gyűjtötte össze és megőrizte. Nagyon valószínű, hogy az első komolyabb levéltárat 1758-ban létesítették, amikor a jegyzői lakás mellett közigazgatási célokra is berendeztek helyiségeket. 1760-ban már biztos tudomásunk van az óbudai levéltár létezéséről,¹³⁴⁾ míg előbb nincs róla sehol említés. 1760-tól kezdve gyakran találkozunk olyan utalásokkal, amelyek kétségtelenné teszik a levéltár működését.¹³⁵⁾

Különösnek látszik, de sem a két szomszédos várostól, Budától és Pesttől, sem a vármegyétől származó átiratokat nem találunk az óbudai levéltár reánk maradt iratai között. Óbuda város kapcsolata az említett helyek hatóságaival egészen laza. Pest és Buda közül talán még inkább Pest áll közelebb Óbudához, elsősorban gazdasági vonatkozásokban. Az óbudai polgári perekben, ha az adós kötelezettségének teljesítésére határnapot tűz ki a tanács, igen gyakran valamely pesti vásárnak a napját jelöli meg a fizetés időpontjául.¹³⁶⁾ Pest és Óbuda szorosabb kapcsolatára mutat az is, hogy az óbudai plébánosnak a pesti temetőbe kellett processziót vezetnie és nem a budaiba, holott ez kézenfekvőbb lett volna. A reánk maradt források azonban semmi közelebbi magyarázattal nem szolgálnak ebben a dologban.

Buda inkább vallási és kulturális, valamint társadalmi vonatkozásokban és a magánélet terén lehetett hatással Óbudára. A tőszomszédság és Buda viszonyai mindenesetre alapos okot szolgáltatnak ennek föltételezésére, bár közvetlen és kifejezett nyomaival alig találkozunk. Tudjuk pl., hogy az óbudai bába budai orvostól szerzi tudományát. De ha Taflinger Mátyásnak a már említett kihágása elő nem adódik, arról sem lenne tudomásunk, hogy az óbudaiak résztvettek a budai keresztjáró napokon.

Közigazgatási vonatkozásban a vármegyével Óbuda természetszerűen szoros kapcsolatban áll. Azok az ügyek, amelyek vármegyei kapcsolatokra mutatnak, nagyjában öt csoportra oszthatók; nevezetesen katonai ügyekre, adóügyekre, a céhek ügyeire, útügyekre és a zsidók vármegyéhez címzett ügyeire. Mindezekről köztudomású, hogy országos viszonylatban nyertek rendezést, és a kisebb városoknak nem sok beleszólásuk volt az ilyenfajta ügyekbe. A vármegye viszont éppen a XVIII. század közepén kezd kialakulni korlátolt hatáskörű és érdeklődésű rendi testületi mivoltából valóságos közigazgatási szervvé, amely már az egész népességnek gondját viseli.¹³⁷⁾

Óbuda város közigazgatásának a földesúrral volt egyetlen mélyreható és szerves kapcsolata. Elég, ha a földesúrtól kapott közigazgatási és telekkönyvi Instructiókra gondolunk. Ez a kapcsolat azonban sohasem vált gyámkodássá. Hatékonyabb urasági ellenőrzést elsősorban olyan ügyeknél találunk, amelyek a város anyagi kötelezettségét voltak hivatva teljesíteni a földesúrral szemben. A föld a földesúré lévén érthető, hogy az uraság közvetlen hatáskörében tartja a telekkönyvi hivatalt és saját alkalmazottainak tekinti annak tisztviselőit és szolgálóit, a telekispánt és a hegymestereket. A földesurat megillető szolgáltatások biztosítására gyakorolja felügyeleti jogait a város számadásaival kapcsolatban és a városi vezetőkkel együtt ispánjai útján aláírja azokat.¹³⁸⁾ Másrészt azonban azért választja ki Jeszenovszky Sámuel teljhatalmú földesúri biztosnak, hogy az képzettségénél, gyakorlati tudásánál, jogismereténél fogva összekötő kapocs legyen közte és a város között. Egészben véve nemcsak szolgáltatásokat vár Óbudától, nemcsak anyagi szempontok vezetnek jogainak gyakorlásában, hanem egyrészt kulturális, jogi és gazdasági szervezetet ad Óbudának, másrészt földesúri jogainak gyakorlásával azok megvalósulásáról is hatékonyan gondoskodik.

1766-ban Óbuda mint dominium camerale földesurait, a Zichy grófokat és eddigi jogállását is elvesztve új életet kezd. Az 1766 június 24-én kelt szerződés azonban, melyet egyrésztől Grassalkovich Antal, másrésztől a városi vezetőség ír alá,¹³⁹⁾ továbbra is biztosítja a lakosság addig élvezett kiváltságait.

Baraczka István

JEGYZETEK.

- ¹⁾ Hóman—Szekfü: Magyar történet. Budapest 1939. (H.—Sz. M. T.) II. köt. 248. és 622. ll.
- ²⁾ H.—Sz. M. T. I. köt. 405. l. és Pleidell Ambrus: A magyar várostörténet első fejezete. Századok 1934. LXVIII. évf. 185. l.
- ³⁾ Rupp Jakab: Buda-Pest és környékének helyrajzi története. Pest 1868. 47—48 ll. és H.—Sz. M. T. II. köt. 486. l.
- ⁴⁾ H.—Sz. M. T. III. köt. 452. l.
- ⁵⁾ Pleidell Ambrus id. m. 187. l.; Wenzel Gusztáv: Budai regesták. Magyar Történelmi Társ. I. köt. 124. l.; Bártfai Szabó László: Óbuda egyházi intézményei a középkorban. Budapest 1935. 10—12. ll. és H.—Sz. M. T. II. köt. 555. l.
- ⁶⁾ H.—Sz. M. T. III. köt. 433. l.
- ⁷⁾ Flaxmayer József: Budapest közigazgatási szervezete és alkalmazottai 1686—1872. Budapest, Statisztikai Közlemények, 111. l.
- ⁸⁾ H.—Sz. M. T. IV. köt. 256. l.
- ⁹⁾ Toldi László: Budapest régiebb és újabb címerei. Különlenyomat. Budapest 1896. 11—12. ll.
- ¹⁰⁾ Pest vm. ltár, Polgári perek 1735. 10. fasc. 5. szám.
- ¹¹⁾ U. o.
- ¹²⁾ Mályusz Elemér: Az 1514. évi jobbágyháború okai. Budapest 1926. Társadalomtudomány 6. évf. 379—380. ll.
- ¹³⁾ H.—Sz. M. T. II. köt. 588. l. és IV. köt. 425. l.
- ¹⁴⁾ Pest vm. ltár, Közgyűlési jegyzőkönyv 1218/1766. szám.
- ¹⁵⁾ Schoen Arnold: Óbuda multjából. Budapest 1935. 10. l.
- ¹⁶⁾ Ereky István: Közigazgatási reform és a nagyvárosok önkormányzata. Budapest 1936. Stat. Közl. 7. l.
- ¹⁷⁾ Szföv. Ltár, Óbudai vegyes iratok 1746. (Instructio.)
- ¹⁸⁾ Instructio 4. pont.
- ¹⁹⁾ Szföv. Ltár, Óbudai tanácsulési jegyzőkönyv (a továbbiakban: Tan. jkv.) 1751. V. 15.
- ²⁰⁾ Tan. jkv. 1747. I. 10.
- ²¹⁾ Szföv. Ltár, Óbudai tanácsi iratok (a továbbiakban: Tan. ir.) 15. szám.
- ²²⁾ Az 1756. évi tan. jkv. első lapján: »Anno 1756 unter Herrn Richter Jacob Schwartz der ungarischen Seiten.«
- ²³⁾ H.—Sz. M. T. IV. köt. 550—553. ll.
- ²⁴⁾ Tan. jkv. 1746. III. 22. »Den 22 Martzi 1746 habe ich Simon Genski als Richter den kantzen Rath und die Gemeinde zusammen kómen lassen.«
- ²⁵⁾ Tan. ir. 42. szám.
- ²⁶⁾ Instructio 7. pont.
- ²⁷⁾ Tan. ir. 90. szám.
- ²⁸⁾ Tan. jkv. 1755. VI. 26.
- ²⁹⁾ Más alkalommal, pl. Piller Antal molnármeister hagyatéki árverésénél — vagy amint ók nevezték: kótyavetyéjénél — Merkovics Gergely bíró 48 dénár eljárási költséget kap. Tan. ir. 49. szám.
- ³⁰⁾ Instructio 15. pont.
- ³¹⁾ Az Instructio 5. pontjában: »Solte als dann einer aus diesen Raath mit Todt abgehen, oder aber (wie oben gesagt) weegen einen grossen Verbrechen von Raath abgesezet werden müssen, werdet oft erwöhnter Raath schuldig sein, solches also gleich mir zu berichten, damit ich der Gemeinde drei vorschlage, aus welchen sie einen wöhlen, und mit selben den Blaz also bald erföhlen können.«
- ³²⁾ Tan. jkv. 1760. VII. 4.
- ³³⁾ U. az 1761. I. 31.
- ³⁴⁾ Instructio 6. pont.
- ³⁵⁾ U. az 10. pont.
- ³⁶⁾ Tan. jkv. 1758. II. 22. és III. 4. között.
- ³⁷⁾ Instructio 8. pont.
- ³⁸⁾ Tan. jkv. 1763. III. 26.
- ³⁹⁾ Instructio 15. pont.
- ⁴⁰⁾ Tan. jkv. 1761. V. 12.

- 41) Tan. ir. 90. szám.
- 42) Tan. jkv. 1761. I. 31. »Seind zum Vier und Zwanziger aus der Nachbahr-schaft erwöhlet folgliche, mit denen nemblichen ein löbliches Gericht bei allen Vorfahlenheiten, so ein Rath von der Gemeinde einzuhollen, beratschlaget soll werden.«
- 43) Tan. jkv. 1766. V. 13.
- 44) U. az 1755. VI. 26.
- 45) Szföv. Ltár, Óbudai számadáskönyvek (a továbbiakban : Sz. könyvek) 1758.
- 46) Tan. jkv. 1757. VIII. 1.
- 47) U. az 1759. III. 10. és 1759. XI. 24.
- 48) Szarvas—Simonyi: Magyar nyelvtörténeti szótár. Budapest 1890. I. köt. 236—237. II.
- 49) Tan. jkv. 1757. VIII. 1.
- 50) U. az 1762. II. 20.
- 51) Sz. könyvek 1766.
- 52) Tan. ir. 19. szám.
- 53) Szföv. Ltár, Óbudai adókönyvek 1755.
- 54) Tan. jkv. 1746. II. 20.
- 55) U. az 1747. I. 26. »... von einen der Juden in Zins hat von einen Juden Gulden 6 Den. beschlossen wurde.«
- 56) Instructio 12. pont.
- 57) Sz. könyvek 1758.
- 58) Tan. jkv. 1756. VIII. 12.
- 59) Sz. könyvek 1766.
- 60) Tan. jkv. 1746. III. 8. »Den 8 Marti hat Stephan Baur von Johanes Tullipan einen Wein Garden gekauft vor 70 Fr. hoben ihrig Gebir zu des Gerichtes Hanten erlegt mit 1 Fr.«
- 61) Instructio 38. pont.
- 62) Tan. jkv. 1754. V. 10.
- 63) U. az 1754. IV. 20.
- 64) U. az 1762. XII. 4.
- 65) U. az 1754 január (közelebbi dátum nélkül, a hónap elején).
- 66) Sz. könyvek 1761. stb.
- 67) 1746 május 28-án Kann Kristófnak és feleségének Anna Máriának kell megjelennie a tanács előtt, mivel már huzamosabb idő óta különváltan élnek. Tan. jkv. 1746. V. 28.
- 68) U. az 1762. XI. 20.
- 69) U. az 1762. V. 8.
- 70) Instructio 37. pont.
- 71) Tan. jkv. 1764. III. 3.
- 72) U. az 1758. IX. 30.
- 73) U. az 1766. VIII. 23.
- 74) U. ott.
- 75) Tan. jkv. 1754. VII. 7.
- 76) Tan. ir. 106. és 96. számok.
- 77) H.—Sz. M. T. IV. köt. 517—518. II.
- 78) Tan. jkv. 1753. I. 27.
- 79) U. az 1761. III. 8.
- 80) Instructio 16. pont.
- 81) Tan. jkv. 1760. V. 15.
- 82) U. az 1762. III. 11.
- 83) Tan. ir. 70. szám és Tan. jkv. 1761. V. 28.
- 84) Instructio 21. pont.
- 85) U. az 23. pont.
- 86) U. az 27. pont.
- 87) U. az 30. pont.
- 88) Tan. ir. 6. szám.
- 89) Tan. jkv. 1746. II. 12. és 1760. III. 15.
- 90) Szföv. Ltár, Óbudai vegyes iratok 1759.
- 91) »Wo sodann jeder Unterthan sich besseren Nutzen zu verschaffen, ins künftige fleissiger und embsiger die Acker pflügen, und zu bauen sich beflissen

werdet, ins künftige auch nicht mehr zu sorgen habe, dass einem oder dem andern ein Acker (wie vorhin geschehen) verwechslet werden könne.»

- ⁹²⁾ Tan. jkv. 1759. II. 13.
⁹³⁾ V. ö. Szföv. Ltár, Óbudai házassági szerződések iratcsomóit.
⁹⁴⁾ Szföv. Ltár, Óbudai évszám nélküli iratok 49. szám.
⁹⁵⁾ Tan. ir. 12. szám.
⁹⁶⁾ Szföv. Ltár, Óbudai évszám nélküli iratok 49. szám.
⁹⁷⁾ Tan. ir. 19. szám.
⁹⁸⁾ Tan. jkv. 1764. III. 3.
⁹⁹⁾ Tan. ir. 19. szám.
¹⁰⁰⁾ Tan. jkv. 1758. XI. 10.
¹⁰¹⁾ V. ö. Szföv. Ltár, Óbudai tanácsi iratok mutatója (Gemeinde Haus Repa-
ration).
¹⁰²⁾ Szföv. Ltár, Óbudai évszám nélküli iratok 30. szám.
¹⁰³⁾ Tan. jkv. 1758. V. 10.
¹⁰⁴⁾ U. az 1754. II. 9.
¹⁰⁵⁾ Instructio 33. pont.
¹⁰⁶⁾ U. az 34. pont.
¹⁰⁷⁾ U. az 37. pont.
¹⁰⁸⁾ Tan. jkv. 1757. V. 12.
¹⁰⁹⁾ U. az 1762. V. 18.
¹¹⁰⁾ U. az 1763. III. 26.
¹¹¹⁾ U. az 1762. I. 30.
¹¹²⁾ U. az 1765. XI. 28.
¹¹³⁾ U. az 1763. VI. 14.
¹¹⁴⁾ U. az 1747. VII. 23. és 1756. I. 24.
¹¹⁵⁾ U. az 1751. V. 16.
¹¹⁶⁾ U. az 1751. VI. 29.
¹¹⁷⁾ U. az 1758. VIII. 5.
¹¹⁸⁾ U. az 1762. VI. 19.
¹¹⁹⁾ U. az 1759. III. 10.
¹²⁰⁾ U. az 1753. I. 27.
¹²¹⁾ U. az 1763. XI. 13.
¹²²⁾ U. az 1761. XII. 19.
¹²³⁾ U. az 1757. XII. 17.
¹²⁴⁾ U. az 1765. III. 23.
¹²⁵⁾ U. az 1760. IV. 10.
¹²⁶⁾ Szföv. Ltár, Óbudai évszám nélküli iratok 49. szám.
¹²⁷⁾ Tan. jkv. 1746. V. 7., V. 28., 1763. XII. 19.
¹²⁸⁾ Tan. ir. 8. szám.
¹²⁹⁾ Tan. ir. 83. szám.
¹³⁰⁾ U. ott.
¹³¹⁾ Tan. ir. 101. szám.
¹³²⁾ Tan. jkv. 1761. V. 12., III. 8., IV. 18., V. 16.
¹³³⁾ U. az 1748. VIII. 3.
¹³⁴⁾ Tan. ir. 86. szám.
¹³⁵⁾ Tan. jkv. 1761. I. 14., V. 16.
¹³⁶⁾ U. az 1759. II. 11.
¹³⁷⁾ H.—Sz. M. T. IV. köt. 525. l.
¹³⁸⁾ Sz. könyvek 1757., 1759., 1760., 1762., 1763., 1764. évekről.
¹³⁹⁾ Szföv. Ltár, Óbudai vegyes iratok 1766.